

”Ilmekerho” - Varhaiskasvatus-ikäisten lasten tunnetaitojen tukeminen mediavälineiden avulla

Linda Alanen, Kadar Omer & Miia Peltonen

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**”Ilmekerho” - Varhaiskasvatusikäisten
lasten tunnetaitojen tukeminen
mediavälineiden avulla**

Linda Alanen, Kadar Omer & Miia
Peltonen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
toukokuu, 2018

Linda Alanen, Kadar Omer & Miia Peltonen

”Ilmekerho” - Varhaiskasvatusikäisten lasten tunnetaitojen tukeminen mediavälineiden avulla

Vuosi	2018	Sivumäärä	51
-------	------	-----------	----

Toiminnallinen opinnäytetyömme toteutettiin Vantaan kaupungin tunnetaitoja tukevassa päiväkodissa kevään 2018 aikana. Toteutimme kahdeksan lapsen ryhmälle erilaisia toimintatuokioita, jotka tukivat lasten tunnetaitojen kehittymistä mediavälineitä hyödyntäen. Toimintatuokioita oli yhteensä kuusi ja kohderyhmänämme olivat päiväkodin 5-7-vuotiaat lapset.

Opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa toteutimme kuusi toimintatuokiota, joiden tarkoituksena oli kehittää lasten tunnetaitojen ilmaisua sekä perustunteiden tunnistamista. Valitsimme käsiteltäviksi tunteiksi toimintatuokioille perustunteista vihan, surun, pelon ja ilon. Suunnittelimme toimintatuokiot niin, että pystyimme hyödyntämään toimintakerroilla eri mediavälineitä. Mediavälineinä toimintatuokioilla toimivat kamera, videokamera, YouTube, tabletti, musiikki, sanomalehdet ja kirjat.

Opinnäytetyömme teoreettinen osuus muodostuu tunteista, tunnetaidoista, tunnekasvatuksesta, lapsen tunne-elämän kehittymisestä sekä lasten mediakasvatuksesta ja näiden teorialähteiden pohjalta suunnittelimme toimintatuokioiden sisällön. Toiminnasta suunniteltiin yksilö ja parityöskentelyyn sopiva sekä lapsia innostava ja osallistava kokonaisuus. Toiminnot ovat sisällytettävissä varhaiskasvatuksen arkeen ja näin mediavälineiden käyttöä voidaan lisätä päiväkodissa.

Asiasanat: Lapsen tunteet, lapsen tunnetaidot, mediavälineet, mediakasvatus, lapsen emotionaalinen kehitys.

Linda Alanen, Kadar Omer & Miia Peltonen

"Expression club" - Supporting the development of children's emotional skills through the usage of different media devices

Year	2018	Pages	51
------	------	-------	----

This functional thesis was commissioned by a City of Vantaa's day care center in the spring of 2018. A variety of activity sessions were implemented for children in groups of eight that supported the development of the children's emotional skills through the usage of different media devices. There was a total of six sessions with children aged between five and seven years old.

The practical part of this thesis consisted of the six activity sessions to develop the children's ability to express emotions and to recognize basic emotions. The emotions chosen were the basic emotions of anger, sadness, fear, and joy. The sessions were planned in a manner that the usage of different media tools was possible during different sessions. The media used were cameras, video cameras, YouTube, tablets, music, newspapers, and books.

The theoretical part of the thesis consists of emotions, emotional skills, emotional education, the development of a child's emotional life, and the media education for children. The contents of the activity sessions were constructed based upon these theoretical sources. The activity was planned to suit both individual and pair-work that both inspired and activated the children as a whole. These activities can be included in the daily routine of early childhood education and thus the usage of media tools can be increased in day care centers.

Keywords: Child's emotions, the child's emotional skills, media tools, media education, emotional development of the child.

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Lähtökohdat	7
2.1	Tiedon hankinta	7
2.2	Tarkoitus, tavoite & tuotos	8
2.3	Prosessi & toimeksiantaja	9
2.4	Aikaisemmat opinnäytetyöt aiheesta.....	9
3	Teoreettiset lähtökohdat	10
3.1	Tunteet & tunnetaidot	10
3.1.1	Perustunteet	12
3.1.2	Tunnetaidot	13
3.2	Lapsen tunnetaitojen tukeminen.....	14
3.3	Tunnekasvatus varhaiskasvatuksessa	16
3.4	Lapsen tunne-elämän kehittyminen	16
4	Lasten mediakasvatus	17
4.1	Näkökulmia mediakasvatukseen.....	18
4.2	Media - uhka vai mahdollisuus?	19
4.3	Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa.....	22
4.4	Media lapsia yhdistävänä ja erottavana tekijänä varhaiskasvatuksessa.....	25
4.5	Mediavälineiden hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa	26
5	Opinnäytetyön toteutus	28
5.1	Toiminnan kuvaus	29
5.1.1	Ensimmäinen toimintakerta - Tutustuminen	30
5.1.2	Toinen toimintakerta - ”Iloiset uutiset”	31
5.1.3	Kolmas toimintakerta - ”Pelko kasvoilla”	33
5.1.4	Neljäs toimintakerta - ”Suru paperilla”	34
5.1.5	Viides toimintakerta - ”Vihaiset kasvot”	35
5.1.6	Kuudes toimintakerta - ”Tunteiden skaala”	36
5.2	Pohdintaa toimintakerroista	38
6	Arviointi	39
6.1	Arviointi meidän näkökulmasta.....	39
6.2	Arviointi lasten näkökulmasta	40
7	Luotettavuus & eettisyys.....	41
8	Pohdinta.....	42

1 Johdanto

Toiminnallisen opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää tapoja tukea lasten tunnetaitoja eri mediavälineitä käyttäen. Tunnetaidot koostuvat monesta eri alueesta ja tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen ovat ensimmäiset, joiden varaan muut taidot rakentuvat. Tässä työssä keskityimme tunteiden nimeämiseen sekä niiden tunnistamiseen itsessä ja toisissa. Tunteiden tunnistaminen toisissa mahdollistaa empatian (kyky myötä elää) oppimisen.

Rajasimme tunteet perustunteisiin, jotka ovat ilo, suru, viha sekä pelko ja rakensimme toimintatuokiot näiden perustunteiden pohjalta. Jokaisella toimintakerralla käsitelimme yhtä tunnetta yhden mediavälineen avulla. Mediavälineet valikoimme sen mukaan, että niitä löytyy päiväkodeista ja että niitä on helppo kenen tahansa varhaiskasvattajan käyttää. Tällaisia mediavälineitä ovat esimerkiksi kamera, videokamera, sanomalehdet, radio, kirjat ja tabletti. Tavoitteenamme oli toteuttaa sellaista toimintaa mitä päiväkodin kasvattajien olisi helppo hyödyntää tulevaisuudessa.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin vantaalaisessa tunnetaitoja tukevassa päiväkodissa. Päiväkodin yhden ryhmän lapsista toimintakerroille osallistui kahdeksan lasta. Osallistuneet lapset olivat 5-7-vuotiaita. Toimintamme sisälsi kuusi toimintatuokiota, joissa mediavälineitä hyödyntäen harjoiteltiin tunteiden tunnistamista ja nimeämistä. Päiväkodin toiveena oli toteuttaa tuokioita, joihin liittyisivät tunteet. Emme kuitenkaan halunneet lähteä toteuttamaan aivan perinteisiä tunnetaitoihin liittyviä toimintatuokioita, jolloin aihe valikoitui ja rajautui siihen, miten eri mediavälineiden avulla voidaan päiväkodissa tukea lasten tunnetaitojen kehittymistä.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsitelimme lasten mediakasvatusta ja lasten tunnetaitoja sekä niiden merkitystä lapsen kehityksen kannalta. Päivittäin koetut tapahtumat ja tilanteet saavat aikaan monenlaisia reaktioita, joista yleisimpiä ovat mm. ilo, suru, viha ja pelko. Tunteet vaikuttavat elämäämme monella tavalla ja ovat isossa roolissa elämässämme. (Nummenmaa 2010, 11.) Tunteet tekevät elämästämme mielenkiintoisen ja merkityksellisen (Kokkonen 2010, 11). Tunnekasvatuksesta ei puhuta varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa laajasti, mutta se on kuitenkin keskeinen osa lasten elämää ja näin ollen päiväkotiki on oiva paikka tunnetaitojen harjoitteluun sekä niiden tukemiseen. (Opetushallitus 2016, 20-21.) Lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin tukeminen ovat osa varhaiskasvatuksen jokapäiväistä tehtävää ja tästä syystä tunnekasvatusta voidaankin pitää keskeisenä asiana varhaiskasvatuksessa (Jalovaara 2005, 96). Jotta lapsen on mahdollista ilmaista tunteitaan median avulla, tulee hänen oppia ymmärtämään median vaikutus omiin tunteisiin sekä tunnistamaan omat median käytön tarpeet. Nämä ovat mediakasvatuksen tunnetaidoissa tavoitteena. (Stakes & Opetusministeriön mediamuffinssi-hanke 2008, 17-19.)

2 Lähtökohdat

Suuntaudumme kaikki varhaiskasvatukseen ja tämän takia halusimme tehdä opinnäytetyötä päiväkotiympäristöön. Tunnetaidot (eli kyky tunnistaa tunteita itsessä ja muissa, säädellä, ilmaista ja käsitellä niitä) ovat tärkeitä taitoja myös lasten päiväkotimaailmassa ja osana lasten sosiaalisten taitojen harjoittelua, myös tunnetaitoja harjoitellaan ja opetetaan lapsille. Opinnäytetyömme tarkoituksena on lasten tunnetaitojen tukeminen. Tavoitteena on suunnitella, toteuttaa sekä arvioida toimintatuokioita, joilla tuetaan lasten tunnetaitoja eri media-välineitä hyödyntäen.

Opinnäytetyömme tarkoituksen ollessa tunnetaitojen tukeminen suunniteltujen ja ohjattujen toimintatuokioiden avulla, oli perusteltua valita toiminnallinen opinnäytetyö työn muodoksi. Toiminnallinen opinnäytetyö antaa vaihtoehdon ammattikorkeakoulun tutkimukselliselle opinnäytetyölle ja sillä tavoitellaan ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan järjestämistä, järjeistämistä, ohjeistamista tai opastamista (Airaksinen & Vilkkä 2004, 9). Toiminnallinen opinnäytetyö voi alasta riippuen olla myös ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus, opastus tai tapahtuman järjestämistä. Tärkeää on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistetään käytännön toteutus ja raportointi tutkimusviestinnän keinoin (Airaksinen & Vilkkä 2004, 9.)

2.1 Tiedon hankinta

Tämän opinnäytetyön teoria muodostuu tunteista, tunnetaidoista, tunnekasvatuksesta, lapsen tunne-elämän kehittämisestä sekä lasten mediakasvatuksesta. Sopivien ja luotettavien teoreettisten lähdeaineistojen kartuttaminen oli tärkeä osa tiedon hankintaa.

Teoriatietoa oli hyvin saatavilla sekä tunteista että mediakasvatuksesta. Teoreettisen lähdeaineiston keräämisvaiheessa koimme tiedon runsauden hyvänä asiana, mutta tämä osoittautui haasteelliseksi teoreettisen viitekehyksen rajaamisessa. Tunnekasvatus on hyvin laaja aihepiiriltään, joten jouduimme paneutumaan tiedon hankintaan, jotta saimme opinnäytetyön aiheen kannalta oleellista tietoa. Lasten tunnetaidoista ja niiden tukemisesta on tehty paljon pro gradu sekä Amk-opinnäytetöitä ja näin ollen hyödynsimme myös erilaisia tunnekasvatukseen liittyvien töiden lähdeluetteloita. Tämä osoittautui hyväksi tavaksi kartoittaa sopivaa lähdeaineistoa, koska saimme ikään kuin varmistuksen lähteen sopivuudesta, kun se oli käytetty aiemminkin saman aihepiirin töissä. Tässäkin asiassa käytimme harkintaa lähteiden luotettavuudesta ja etsimme vakuutusta lähteen sopivuudesta.

Teoreettisen lähdeaineiston keräämisessä oli kiinnitettävä huomiota ja huolehdittava lähdekriittisyydestä. Tämän takia päädyimme käyttämän lähteinä pääasiassa 2010-luvulla kirjoitettuja teoksi ja mediakasvatuksen osalta tuoreimpia saatavilla olleita teoksia. Tällä halusimme varmistaa, että käyttämämme tieto ei olisi vanhentunutta. Airaksisen ja Vilkan (2004) mukaan lähdekriittisyyttä tehtäessä on tärkeää pohtia lähteen ikää, laatua ja uskottavuusastetta. Tunnetun ja asiantuntijaksi tunnustetun tekijän teoksia ja varsinkin tuoreita lähteitä voi pitää varmoina valintoina (Airaksinen & Vilka 2004, 72.) Tästä syystä johtuen, käytimme monia samoja teoksia, joita on käytetty monissa muissakin opinnäytetöissä, esimerkkinä tästä on Lauri Nummenmaan Tunteiden psykologia -teos.

2.2 Tarkoitus, tavoite & tuotos

Toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena on suunnitella ja toteuttaa lasten tunnetaitoja tukevia toimintatuokioita, joissa välineinä käytetään erilaisia mediavälineitä. Tunnetaidot koostuvat eri osa-alueista, joita ovat tunteiden tunnistaminen, nimeäminen, säateleminen ja ilmaiseminen. Ne rakentuvat kuitenkin kaikki ensimmäisten osa-alueiden eli tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen varaan. Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on mediavälineiden avulla toteuttaa toiminnallisia ja lapsia osallistavia toimintatuokioita, joilla tuetaan lasten kykyä tunnistaa ja nimetä erilaisia tunteita. Koska tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen ovat tärkeitä osa-alueita tunnetaidoissa, suunnittelimme toiminnallisen osuuden niitä tukeviksi.

Opinnäytetyön tuotos on suunniteltu ja ohjattu lasten tunnetaitoja tukeva toimintakokonaisuus, jossa mediavälineitä käytetään työskentelymenetelmänä. Toiminnallinen osuus suunniteltiin ja toteutettiin 5-7-vuotiaille lapsille. Tarkoituksena oli, että toiminnallinen osuus olisi sisällöltään lapsia innostava ja osallistava, sekä yksilö- ja parityöskentelyyn sopiva. Toimintaan osallistuvat lapset valikoituivat ryhmän varhaiskasvattajien toimesta. Yhteistyökumppanipäiväkodista annettiin vapaat kädet toiminnallisen osuuden sisällön suhteen. Halusimme osallistaa myös päiväkotia ja tästä syystä vaihdoimme ajatuksia tuokioiden sisällöstä ryhmän lastentarhanopettajan kanssa ja kuuntelimme heidän mielipiteitä ja näkemyksiä toiminnallisen osuuden sisällöstä.

Valmiin opinnäytetyön tavoitteena on antaa myös yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille lisätietoa lasten tunnetaito-osaamisesta sekä tietoa, kuinka eri mediavälineitä voidaan hyödyntää osana varhaiskasvatuksen mediakasvatusta. Opinnäytetyömme valmistuttua se tullaan julkaisemaan, jolloin päiväkodin varhaiskasvattajille ilmoitetaan tästä ja he pääsevät vapaasti lukemaan ja hyödyntämään työtä. Koemme tämän tärkeänä asiana nyt, kun varhaiskasvatussuunnitelmassa myös mediakasvatuksen toteuttaminen on varhaiskasvatusta velvoittavaa. Teimme myös päiväkodille koosteen toimintakerroista ja niiden toteuttamiseen tarvittavista

välineistä. Koosteesta löytyy nopeasti ja helposti ohjeet toimintatuokioihin ja näin ollen niitä ei tarvitse etsiä erikseen opinnäytetyöstä. Tämä helpottaa varhaiskasvattajia ottamaan toiminnot osaksi varhaiskasvatuksen arkea näin halutessaan.

2.3 Prosessi & toimeksiantaja

Opinnäytetyön prosessi alkoi syksyllä 2017 aiheen miettimisellä, toimintamuodon valinnalla ja yhteistyökumppanin etsimisellä. Opinnäytetyötä työstävä ryhmämme muuttui kesken opinnäytetyön toteutusta kahdesta opiskelijasta kolmeen opiskelijaan. Perehdyimme syksyn 2017 ja alkuvuoden 2018 aikana runsaasti ja mahdollisimman perinpohjaisesti aiheesta julkaistuihin teoksiin. Yhteistyökumppaniksemme saimme Vantaalaisen päiväkodin, joka on painotukseltaan lasten tunnetaitoja tukeva päiväkotitoiminta. Opinnäytetyömme suunnitelmaseminaari pidettiin tammikuussa 2018, jonka jälkeen haimme tutkimislupaa Vantaan Kaupungin sivistystoimelta ja saimme sen maaliskuussa 2018. Toiminnallisen osuuden suunnitteluun pääsimme vuoden 2018 helmi-maaliskuussa, jolloin laadimme tarkan suunnitelman jokaiselle toimintakerralle. Myös päiväkodin varhaiskasvattajat kävivät suunnitelmamme läpi ja hyväksyivät suunnittelemamme toiminnan. Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden toteutimme huhtikuussa 2018 ja se jakautui kolmelle eri viikolle.

Opinnäytetyömme kirjoitus ja viimeistely vaiheeseen pääsimme toiminnallisen osuuden jälkeen huhti- toukokuun 2018 aikana. Valmiin opinnäytetyömme palautimme ja pidimme arvioivan seminaarin toukokuun 2018 lopussa.

2.4 Aikaisemmat opinnäytetyöt aiheesta

Etsimme aiheeseen liittyviä käytännönläheisiä opinnäytetöitä, sillä oma työmmekin on hyvin käytännönläheinen. Päätimme perehtyä Amk-tasoisin opinnäytetöihin, koska teemme myös itse Amk-opinnäytetyötä ja valitsemamme opinnäytetyöt, joihin tutustuimme, olivat aiheeltaan samankaltaisia.

Amk-opinnäytetyön aiheesta on sosiaalialalla tehty useampia toiminnallisia tunnekasvatukseen liittyviä opinnäytetöitä. Suurin osa näistä ammattikorkeakouluissa tehdyistä opinnäytetöistä on toteutettu päiväkodeissa, mutta joukosta löytyy muun muassa myös opinnäytetyö, joka on tehty koulussa kouluikäisille lapsille.

Esimerkiksi Kangas (2016) on toteuttanut Amk-opinnäytetyönsä lasten tunnetaitojen tukemisesta mediavälineiden avulla koulussa 4. luokan oppilaille. Opinnäytetyön tarkoituksena oli mediavälineitä hyödyntämällä tukea lasten tunnetaitoja, oppia nimeämään ja tunnistamaan

tunteita itsessään sekä harjoitella toisen asemaan asettumista. Hän on myös opinnäytetyössään arvioinut mahdollisuuksia toiminnan siirtämisestä varhaiskasvatukseen. Hän toteaa, että harjoitteita tulisi helpottaa ja harjoitukset tulisi toteuttaa pienryhmissä, mikäli vastaavaa toimintaa toteutettaisiin päiväkotikäisille lapsille. Harjoitteita pystyy hyödyntämään myös varhaiskasvatuksessa päiväkotikäisten lasten kanssa, mikäli lasten ikä otetaan huomioon ja toiminta muokataan sen mukaisesti (Kangas 2016, 64).

Heinonen (2015) on tehnyt Amk-opinnäytetyönsä lasten tunnetaitojen tukemisesta päiväkodissa. Hän on toteuttanut päiväkotikäisille lapsille tunnetuokioita. Tuokioiden oli tarkoitus innostaa lapsia tunteiden ja tunnetaitojen pohtimisessa. Tuokioilla oli eri teemat, joita olivat yhteistyö, empatia sekä tunteiden nimeäminen ja ilmaisu. Tuokiot sisälsivät sosiaalisten taitojen harjoittelua ja tunteiden nimeämistä, tunnistamista sekä niistä kertomista. Tuokiot olivat toiminnallisia ja niissä harjoiteltiin ryhmässä toimimista.

Kinnunen ja Latva-Kyyny (2009) ovat toiminnallisessa tunnekasvatus aiheisessa Amk-opinnäytetyössään keskittyneet käsittelemään kuutta eri perustunnetta monin eri tavoin. Toiminta toteutettiin kymmenen 5-vuotiaan päiväkotikäisen lapsen ryhmässä päiväkodissa. He olivat käyttäneet apunaan muun muassa kuvallista ilmaisua, käsinukkeja sekä leikkejä. Lasten tunnetietämyksen lisääntyminen sekä uusien ideoiden antaminen päiväkodille tunnekasvatuksen toteuttamiseksi päiväkodissa olivat opinnäytetyön tavoitteina.

3 Teoreettiset lähtökohdat

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön teoria osuus muodostuu tunteista, tunnetaidoista, tunnekasvatuksesta, lapsen tunne-elämän kehittymisestä sekä lasten mediakasvatuksesta. Kerromme tunteista, niiden merkityksestä sekä tunteiden erilaisista tehtävistä. Tunnetaidoissa keskitymme siihen, miten niitä voidaan tukea. Lisäksi kerromme mediakasvatuksen erinäkökulmista sekä mediakasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa.

3.1 Tunteet & tunnetaidot

Koemme päivittäin joukon erilaisia reaktioita, jotka ovat seurausta erinäisistä tapahtumista tai tilanteista. Nimitämme näitä reaktioita iloksi, suruksi, vihaksi tai yleisesti tunteiksi. Tunteet ovat osa elämäämme ja ne vaikuttavat meihin monella tavalla. Tunteet muokkaavat kehomme vireyttä, ohjaavat toimintaamme sosiaalisissa tilanteissa sekä vaikuttavat tapaamme havaita ja tulkita ympäristöä. Voidaan sanoa, että tunteilla on iso rooli ihmisten käyttäytymisen ohjaamisessa. (Nummenmaa 2010, 11.) Lukuisten tärkeiden tehtävien lisäksi, tunteiden

todetaan rikastuttavan elämäämme tehden siitä merkityksellisen ja mielenkiintoisen. (Kokkonen 2010, 11). Tässä luvussa käsittelemme tunteita ja tunnetaitoja. Tunteita käsittelemme niiden merkityksellisyyden näkökulmasta. Tunnetaidoissa syvennymme niiden tukemiseen.

Tunteiden merkitystä ja tehtävää selventääkseen, avaamme itse tunne-sanaa. Tunne- sanan englanninkielinen vastine on emotion-sana, jonka kantasana on latinan kielen emovere-verbi. Emovere tarkoittaa liikuttamista, ulospäin liikkumista ja tästä tunteissa onkin kyse. Tunteet saavat meidät toimimaan. Ne saavat meidät välttämään vaaraa, hakeutumaan ruuan ja turvan pariin sekä huolehtimaan läheisistämme. (Nummenmaa 2010, 12-13.) Tunteiden yksi tärkeimmistä tehtävistä on varmistaa hengissä pysyminen. Näin ollen tunteet saavat hakeutumaan sellaisten asioiden pariin, jotka ovat oman hyvinvoinnin kannalta tärkeitä ja samalla estävät tai varoittavat haitallisista. Tunteet saavat meidät esimerkiksi hakeutumaan miellyttäväksi kokemiemme ihmisten pariin, koska se edistää hyvinvointiamme ja muutenkin hakeutumaan asioiden pariin, jotka koemme mukaviksi ja tyydyttäväksi. Tunteet myöskin estävät meitä joutumasta vaaraan esimerkiksi syömällä pilaantuneita ruokia tai joutumasta hengenvaaraan jäämällä auton alle. (Kokkonen 2010, 11-12.)

Tunne-elämän keskeisimpien käsitteiden määrittely ei ole helppoa. Vaikka tunnetta ja emootiota näkee käytettävän synonyymeinä, on niiden välillä tehty eroa uusimpien tunneteorioiden johdosta. Emootioiden mielletään olevan automaattisia, biologisesti määrittyneitä, tiedostamattomia tunnereaktioita, joihin liittyy niin kehon, aivotoiminnan kuin käyttäytymisen muutoksia. Tunne taas mielletään tietoiseksi ja yksilölliseksi tunnekokemukseksi, johon saattaa vaikuttaa omat mielikuvat, muistikuvat, kasvatusta sekä kulttuuri. Emootio ja tunne menevät molemmat tunnetilan yläkäsitteen alle. Käsitteiden määrittelyn vaikeudesta huolimatta on yksimielisyyttä siitä, että tunteet koostuvat kolmesta vuorovaikutteisesti toimivista osa-alueista, jotka ovat fysiologiset reaktiot, tunneilmaisut ja omakohtaiset kokemukset. (Kokkonen 2010, 14-15.) Jotta emme sotkeutuisi tunne-elämän käsiteviidakon solmuihin, käytämme tässä työssä tunnesanaa ja puhumme tunteista.

Se miten tunne syntyy, on kiehtonut ihmistä siitä lähtien kun tunteita on ryhdytty tutkimaan. Tunteet nousevat meissä esiin hyvin nopeasti, koska ne ovat automatisoituneita reaktioita, jotka ovat kehittyneet hengissä säilymisen varmistamiseksi. Tunteet koetaan fysiologisina muutoksina sekä kehon tuntemuksina eli tunnemme niitä erilaisina aistimuksina kehossa, ajatuksina päässä ja ne ilmenevät kasvoissa, kehonkielessä sekä käyttäytymisessä. (Jääskinen 2017, 12.) Tunteet saavat meidät välttämään vaaraa ja hakeutumaan kohti turvaa ja mielihyvää. Ne syttyvät, kun teemme havaintoja eri aistien (esim. kuulo, näkö, haju, tunto) avulla ja teemme niistä tulkintoja sekä kun aistimme kehollisin tuntemuksin tai ajatuksin (Jääskinen 2017, 12). Esimerkiksi jos näemme rekan kiihdyttävän meitä kohti, tunteet ovat ne, jotka saavat meidät toimimaan ja juoksemaan pois ja nähdessämme läheisen ihmisen, tunteet saavat

meidät ilahtumaan ja juoksemaan häntä kohti. Sekä ihmisillä että eläimillä on synnynnäinen valmius reagoida tietynlaisiin tapahtumiin evoluution myötä kehittyneillä tunnereaktioilla (Nummenmaa 2010, 34). Pelko ja mielihyvä kuuluvat juuri näihin tapahtumiin.

3.1.1 Perustunteet

Olemme jo maininneet erilaisia nimityksiä tunteille. On olemassa joukko tunteita, joita ihmiset ovat kertoneet kokevansa muita tunteita useammin ja näitä tunteita on ryhdytty nimeämään perustunteiksi. Perustunteet ovat: mielihyvä/ilo, pelko, viha, inho, suru ja hämmästys. (Nummenmaa 2010, 33.) Eri tutkimuksissa perustunteet on luokiteltu eri tavalla, mutta edellä mainitut kuusi tunnetta löytyvät kaikista luokitteluista. Perustunteiden ymmärretään olevan kulttuurista riippumattomia ja yleismaailmallisia ja näihin tunteisiin liittyviä kasvojen ilmeitä tunnistetaan samalla tavalla kulttuurista riippumatta (Nummenmaa 2010, 34). Tunteita kulttuuri- ja kielisidonnaisiksi mieltävät tunnetutkijat ovat kyseenalaistaneet perustunteiden yleismaailmallisuutta, koska heidän mukaan kulttuuri vaikuttaa siihen, mitkä tunteet sallitaan ilmaista, koettaviksi ja millä intensiteetillä (Kokkonen 2010, 130). Tästäkin huolimatta perustunteet hyväksytään olemassa oleviksi ja niiden olemassa oloa selitetään niiden merkittävyydellä ihmisten hengissä säilymisen kannalta. Entä millä tavoin voidaan selittää näiden perustunteiksi nimettyjen tunteiden merkittävyyttä?

Kuten edellä mainitsimme, tunteet ovat isossa roolissa ihmisten elämässä ja elämä ilman tunteita tuntuu mahdottomalta ajatukselta. Perustunteiden ajatellaan olevan merkittäviä, koska evoluutiossa on ollut toistuvia tilanteita, joihin on pitänyt reagoida tietyllä tavalla eloonjäämisen varmistamiseksi (Nummenmaa 2010, 34). Kaikilla tunteilla on tehtävänsä ja tarkoituksensa, mutta perustunteet voidaan nähdä tärkeimpinä hengissä säilymisen kannalta. Mielihyvä saa hakeutumaan tarpeita tyydyttävien asioiden pariin, niin omien kuin läheistemme. Mielihyvä saa meidät huolehtimaan läheisistä ihmisistä, esimerkiksi jälkeläisistämme. Ja kun koemme mielihyvää, jatkamme niitä tuottavia toimintoja, jolloin koemme tätä tunnetta uudestaan ja uudestaan. Mielihyvällä on myös toisenlainen vaikutus. Se saa meidän elimistömme rauhoittumaan ja palautumaan kokemastamme stressistä. Pelko on suojamme kaikkea olemassa oloamme uhkaavia tekijöitä vastaan. Jos mielihyvän tarkoituksena on ohjata meitä kohti mielihyvää, pelon tehtävänä on ohjata meidät poispäin pahasta, haitallisesta tai vaarasta. Inhon tehtävänä on myöskin varoittaa, että emme vahingoita itseämme. Se estää meitä syömästä myrkyllistä ruokaa, esimerkiksi ottamalla näkö- ja hajuaistimme käyttöön. Inhon tunne herää, jos esimerkiksi haistamme pahoja hajuja tai näemme epämiellyttäviä asioita. Hämmästys saa meidät pysähtymään, kun koemme tilanteita, joissa havaintomme ja odotuksemme eivät kohtaa ja hämmästyneenä valmistaudumme muuttamaan toimintaamme tilanteeseen sopivaksi. Vihasta saamme voimaa itsensä ja läheisten puolustamiseen. Se saa meidät toiminaan ja käyttämään kapasiteettimme puolustamiseen. Vihaisina saamme rohkeutta ja

enemmän voimaa puolustautua, jos kimppuumme hyökätään. Surulla on pysäyttävä vaikutus. Se hidastaa ja pysäyttää elimistömme. Sen tehtävänä on auttaa meitä luopumaan jostain ja valmistautumaan uuteen. (Jääskinen 2017, 67-70, Nummenmaa 2010, 35.)

Perustunteiden merkityksellisyyteen on helppo yhtyä, ovathan ne meille kaikille tuttuja tunteita, joita voimme sanoa kokevamme usein. Sen lisäksi on tietysti muitakin tavallisia sekä hyödyllisiä tunteita, joita ihmiset kokevat usein ja näitä ovat esimerkiksi syyllisyys ja häpeä. Näiden kulttuurin ja oppimisen myötä muotoutuneiden niin sanottujen sosiaalisten tunteiden tehtävänä on sosiaalistaa meitä (Kokkonen 2010, 13). Ne auttavat sopeutumaan vallitsevaan kulttuuriin opettaen sen arvoja ja normeja. Tunteilla on merkittävä rooli ihmisten elämässä. Voidaan sanoakin, ettei ilman niitä voi tulla toimeen.

3.1.2 Tunnetaidot

Kulttuuri vaikuttaa tapaamme suhtautua tunteisiin, niiden näyttämiseen sekä tunteista puhumiseen ylipäätään. Onkin pohdittu, voiko tunteisiin vaikuttaa kasvatuksella? Asiasta ei ole yksimielisyyttä, mutta teoreetikoiden mukaan kasvatuksella voidaan vaikuttaa tunteiden ilmaisemiseen ja tiedostamiseen (Puolimatka 2010, 42). Eli kasvatuksella voidaan vaikuttaa tunnetietoisuuteen, millä tavoin tunteista puhutaan, sallitaanko niiden ilmaisua tai millä tavoin tunteisiin suhtaudutaan ylipäätään. Ihmiset elävät vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja on vaikeaa, ellei mahdotonta kyetä sosiaaliseen vuorovaikutukseen ilman kykyä tunnistaa toisen tunteita (Jalovaara 2005, 38). Tunnetaidoilla tarkoitetaan tapaa, jolla suhtaudumme tunteisiin ja toimimme tunteiden kanssa. Tunteiden tunnistaminen ja tietoisuus omista tunteista, kykymme säädellä niitä, tapa jolla ilmaisemme ja käsittelemme niitä sisältyvät kaikki tunnetaitoihin. Tunnetaidot ovat läheisesti kytköksissä sosiaalisiin taitoihin (Jääskinen 2017, 34-35.) Aikuiselle tunnetaito tarkoittaa, että hän tunnistaa tunteita itsessään ja muissa, osaa nimetä niitä, ymmärtää niiden alkuperää ja pystyy vaikuttamaan omien tunteiden ilmaisemiseen. Lapselle tämä taito tarkoittaa, että hän osaa leikkiä kavereiden kanssa ja pystyy itsehillintään tavoitteiden saavuttamiseksi (Jalovaara 2005, 95- 96.)

Lasten tunnetaito-ohjaaja koulutuksen (MM®-koulutus) kehittänyt tunne- ja vuorovaikutusohjaaja Anne-Mari Jääskinen (2017) jaottelee tunnetaitojen osa-alueet seuraavalla tavalla. Tunteen tunnistaminen on ensimmäinen askel tunnetaitojen opettelussa. Se vaatii tietoisuutta itsestä sekä omasta kehosta ja kykyä havainnoida itseään. Tunteen tunnistaminen vaatii myös oikeanlaisen nimen antamista tunteelle. Seuraava askel on tunteen sietäminen. Sietämisellä tarkoitetaan, että tunteen on tunnistanut itsessään, muttei ole reagoinut siihen. Tämä vaihe tunnetaidoissa ei ole helppo, joten myötätunto itseä kohtaan on tarpeellinen. Kun tunteen on tunnistanut ja sietänyt pitäisi kyetä säätelemään sitä. Tunteen sääteleminen ei ole sekään helppoa, mutta siihen on olemassa monia keinoja. Keskittymällä muihin tekijöihin esimerkiksi

hengittämiseen voidaan onnistua säätelemään tunnetta. Säätelystä keinoina voivat toimia myös eri asteilla tapahtuvat asiat kuten kosketus. Näin ollen aivot keskittyvät kosketukseen ja tunne pääsee uomiinsa. (Jääskinen 2017, 36, 38-42.) Tunteen tunnistamisen, sietämisen ja säätelyn jälkeen olisi hyvä kyetä ilmaisemaan tunnetta. Ilmaisemista voi tehdä eri tavoin muun muassa kehollisesti, luovuuden tai liikkeen avulla tai sanoittamalla tunteita (Jääskinen 2017, 44). Erilaiset luovuuden keinot, kuten musiikki, piirtäminen ja laulaminen tai keholliset, kuten äänen käyttö ovat hyviä tapoja ilmaista tunnetta, mutta sanojen antaminen tunteille ja niistä puhuminen toisille on helpottava kokemus (Jääskinen 2017, 44). Tunnetaitoihin kuuluu myös tunteen purkausta ja käsittelyä, jottei se jäisi sisimpäämme kuormittamaan. Puhumista voidaan pitää tunteiden purkauksena ja käsittelynä, mutta sen lisäksi on hyvä käyttää muitakin keinoja, kuten esimerkiksi luovia keinoja. Tunnetaitojen eri vaiheet voivat tapahtua limit-täin ja yhä aikaa, mutta niiden viimeisenä vaiheena tai tavoitteena on voimaantuminen. Voimaantuminen ilmenee kykynä luottaa itseensä erilaisten tunteiden kanssa painiessa eli itsevarmuutena, itseymmärryksenä ja luottamuksena itseä kohtaa. (Jääskinen 2017, 45-46.)

Tunteet ovat osa joka päiväistä elämäämme vaikuttaen meihin monella tavalla. Kuten edellä mainitsimme, tunneteoreetikoiden mukaan kasvatuksella voidaan vaikuttaa tapaan, jolla suh-taudumme tunteisiin ja tunnetietoisuuteen. Hyvien tunnetaitojen on havaittu vaikuttavan suotuisasti terveyteen. Niiden yhteyttä muuan muassa sosiaaliseen kyvykkyyteen, auttamis-tahtoon, hyvään terveyteen aikuisiällä, hyvään työuraan, väkivallattomuuteen ja vähäiseen päihteiden käyttöön on todistettu (Opetushallitus, tunnetaitojen oppiminen ja opettaminen). Psykologian professori John Gothman [1998] päätyi vuosia kestäneiden tutkimustensa pohjalta siihen, että ne lapset, joilla on hyvät tunnetaidot kykenevät omien ja toisten tunteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen, sekä toisten asemaan asettumiseen. Näiden lasten on havaittu sairastavan vähemmän, olevan suosittuja ja heidän koulunmenestys on parempi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 75.) Koska hyvillä tunnetaidoilla on positiivisia vaikutuksia lapsen elämään, on niiden opettaminen ja niissä tukeminen ensiarvoisen tärkeää. Tunnetaidot vaikuttavat sosiaa-lisiin taitoihin, ihmissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen, oppimiseen, terveyteen, itsetun-temukseen lisäten itseluottamusta ja elämän hallinnan tunnetta (Jääskinen 2017, 37).

3.2 Lapsen tunnetaitojen tukeminen

Tunnetaitoihin, niiden opettamiseen ja opettelemiseen tulisi suhtautua samalla tavalla kuin muihinkin asioihin. Mitä enemmän taitoa harjoittelee, sitä paremmin oppii. Hyvillä tunnetai-doilla on positiivisia terveydellisiä vaikutuksia. Vastaavasti puutteelliset tai vaikeudet tunnetai-doissa ovat riskitekijöitä. Tutkimusten mukaan ne ihmiset, jotka eivät kykene tunteiden sää-telyyn ja ilmaisemiseen kärsivät korkeasta verenpaineesta (Jalovaara 2005, 53- 54). Pelkäs-tään tämän takia lapsen tunnetaitoja pitäisi tukea systemaattisesti, onhan tunteiden säätely ja ilmaiseminen osa tunnetaitoja. Tunteiden säätely merkitsee sitä, että voimme vaikuttaa itse tunteiden voimakkuuteen ja kestoon ja sen on todistettu vaikuttavan positiivisesti tunne-

elämään, itsetuntoon sekä hyvinvointiin (Kanninen & Sigfrids 2012, 82). Tunnetaitoihin tukea saanut lapsi oppii olemaan sinut itsensä kanssa, tulee muiden kanssa toimeen ja elää terveenä, joten taitojen opettamista voidaan pitää kaikkien aikuisten tehtävänä. Aikuisen esimerkki ja malli ovat avain tunnetaitojen oppimiseen, koska ne voidaan oppia vain mallista, näkemällä, harjoittelemalla ja kokemalla. Lapselle tulisi viestiä, että kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja koettaviksi ja näytettäviksi, mutta niiden vallassa ei tulisi satuttaa itseä tai muita.

Koska lapsi oppii mallista, tulisi aikuisenkin osata hallita omat tunnereaktionsa ja ilmaista niitä tarkoituksen mukaisella tavalla (Kanninen & Sigfrids 2012, 93). Lapsen tunnetaitoja voidaan tukea kiinnittämällä huomiota tunnetaitojen eri osa-alueisiin, koska ne vaikuttavat toinen toisiinsa. Tunteen tunnistaminen on ensimmäinen osa ja opettamalla tunteiden nimiä ja yhdistelemällä tunnetta oikeaan nimeen tuetaan tunnistamista. Esimerkiksi kun lapsi vaikuttaa vihaiselta voi sanoittaa ”huomaan, että sinua vihastuttaa”. (Jääskinen 2017, 182.) Näin lapsi oppii yhdistämään tunnetilan ja sanan yhteen. Tunnistaminen tukee seuraava osa-alue eli tunteen sietämistä. Tähän vaikuttaa lapsen ikä suuresti, koska pieni lapsi ei kykene tunteen sietämiseen ja aikuisen tulisi antaa positiivista palautetta pienestäkin sietämisestä (Jääskinen 2017, 188). Sanoittaminen ja lapsen tietoisuuden lisääminen toimivat tässä hyvin. Lapselle voi todeta, ”onpa hienoa, että siedit kiukun hyvin, etkä lyönyt kaveria”. Tunteen säätelyä voidaan tukea, opettamalla ja havainnollistamalla kuinka mielipahan tunnetta voi säätää pienemmäksi, ennen kuin toimiin sen vallassa (Jääskinen 2017, 190). Pelkästään hengitykseen keskittyminen voi auttaa säätämään tunnetta pienemmälle. Aikuisen näyttämä malli on tässäkin tärkeä, koska lapsi oppii mallista ja tunteiden vallassa huutava tai raivoava aikuinen antaa vääränlaista viestiä. Koska aikuisenkin tunnesäätely voi pettää, on hyvä näyttää lapselle oikeanlainen toimintamalli pyytämällä anteeksi. Tunteiden ilmaisemisessa pystyy tukemaan parhaiten puhumalla tunteista, jakamalla niitä sekä rohkaista lasta ilmaisemaan tunteita eri tavoin (Jääskinen 2017, 196). Tärkeintä on, että tunteet tulevat luontevalla tavalla osaksi lapsen elämää.

Ennen kuin tunnetaidoissa päästään voimaantumiseen eli sinuiksi olemiseen itsensä ja tunteidensa kanssa pitäisi tunteita purkaa ja käsitellä. On lukuisia tapoja purkaa ja käsitellä tunteita ja erityisen suositeltavaa tämä on, jos tunne on ollut pitkäkestoinen ja voimakas. Liikkuamalla, tanssimalla, laulamalla, kirjoittamalla tai tekemällä kädentaitoja voi purkaa ja käsitellä tunteita. (Jääskinen 2017, 198 -201.)

3.3 Tunnekasvatus varhaiskasvatuksessa

Lapsilla on taipumus kaikenlaisten tunteiden avoimeen näyttämiseen. Riemu kavereiden näkemisestä, viha saman kaverin kanssa riideltäessä tai suru vanhemman jättäessä hoitoon voidaan ilmaista vahvasti ja äänekkäästi. Tunnekasvatuksella tarkoitetaan, että lapselle kerrotaan tunteista ja siitä, miksi ne tulevat ja miltä ne tuntuvat (Väestöliitto, tunnetaidot). Tunne-taitojen perusta on kyky tiedostaa ja havaita omia tunteita ja kun se onnistuu, pystyy näkemään toisten tunteita. Ilman taitoa nähdä ja tunnistaa omia tunteita, on hankala ymmärtää muita ja pystyä vuorovaikutukseen heidän kanssa. (Mielenterveysseura, tunnetaitojen perusteet.) Myös Jalovaara (2005) toteaa, että kyetäkseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen pitää pystyä asettumaan toisen asemaan ja tunnistaa miltä toisesta tuntuu. Lapselle tämä tarkoittaa, että kun hän oppii näkemään ja tunnistamaan omat tunteet, kavereiden kanssa oleminen ja leikkiminen helpottuvat.

Varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei puhuta tunnekasvatuksesta laajasti, mutta se on keskeinen osa pienten lasten elämää ja oiva paikka tunnetaitojen harjoitteluun ja tukemiseen. Varhaiskasvatus on tavoitteellinen ja suunnitelmallinen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus, tavoitteenaan tukea lapsen kasvua, kehitystä, oppimista sekä hyvinvointia (Opetushallitus 2016, 20-21). Kuvasimme edellä millä kaikin tavoin tunnetaito-osaaminen voi hyödyttää lasta. Koska varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia, voidaan tunnekasvatusta pitää keskeisenä asiana, jota tehdään päivittäin osana lapsen suotuisan kehityksen tukemista. Tunnetaidot ovat kytköksissä sosiaalisiin- ja vuorovaikutustaitoihin, joita lapsille opetetaan varhaiskasvatuksessa. Osana vuorovaikutustaitoja lapsille opetetaan omien ja toisten tunteiden tunnistamista ja nimeämistä (Jalovaara 2005, 96.) Tämä on osa lapsen normaalia päivää ja tunteita opetetaan muun muassa leikin, satujen ja tarinoiden kautta.

Erilaiset sosiaalisia- ja tunnetaitoja harjaannuttavat ohjelmat ovat osoittautuneet hyödyllisiksi varhaiskasvatuksessa ja esimerkiksi Askeleittain-ohjelmaa käytetään paljon. Ongelmanratkaisua, tunteiden säätelyä ja empatiaa harjoitellaan 4-12-vuotiaille kehitetyn Askeleittain-opetusohjelman avulla. Empatiaa, on kyky tunnistaa omat ja toisten tunteet, toisten asemaan asettuminen ja välittämisen osoittaminen. Tunteita tunnistavien ja nimeävien lasten on havaittu olevan suosittuja, vähemmän aggressiivisia ja sosiaalisilta taidoiltaan taitavia (Nummenmaa 2010, 178-179.)

3.4 Lapsen tunne-elämän kehittyminen

Tunne-elämä muodostuu tavoista kokea, suhtautua ja reagoida tunteisiin sekä opituista tavoista toimia omien tunteiden kanssa eli tunnetaidoista. Tunteet ovat osa ihmisten elämää

alusta alkaen ja jopa vastasyntyneellä on kyky ilmaista tunteitaan esimerkiksi itkemällä nälkäänsä, jolloin aikuinen rientää tyydyttämään tarpeen. (Jääskinen 2017, 74-75.) Tämän jälkeen tapahtuu nopea kehitys tunteiden kokemisessa, ilmaisemisessa, säätelemisessä sekä niiden ymmärtämisessä (Nummenmaa 2010, 166). Tunne-elämän kehityksestä puhuttaessa, ei voi olla mainitsematta kiintymyssuhdeteoriaa. Kiintymyssuhde on psykiatri John Bowlbyn [1969] kuvaama teoria, mikä lähtee liikkeelle ajatuksesta, että lapsella on biologinen tarve muodostaa kiintymyssuhde ensisijaiseen hoitajaan (eli yleensä vanhempaan), jotta hän selviytyy. Vastasyntynyt tarvitsee perustarpeiden tyydytystä ja samalla hän harjoittelee perustunteiden tunnistamista ja ilmaisemista. Aikuisen reaktioista ja käytöksestä lapsi omaksuu, miten tunteisiin suhtaudutaan (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen & Vilén 2013, 156- 157.) Tällä on kauaskantoisia seurauksia lapsen myöhemmän elämän kannalta. Kiintymyssuhdeteoria on luokiteltu neljään eri malliin, jotka ovat turvallinen, välttelevä, ristiriitainen ja kaoottinen/jäsentymätön kiintymyssuhde sen mukaan, miten lapsen tarpeisiin ja tunteisiin vastataan (Ojanen ym. 2013).

Turvallinen kiintymyssuhde on sellainen, että lapsi saa tunteilleen vastakaikua, jolloin hän oppii näyttämään tunteitaan, koska aikuinen vastaa niihin. Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi jätetään yksin tunteidensa kanssa, jolloin hän oppii välttelemään niin tarpeitaan kuin tunteitaankin. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi oppii tuntemaan itsensä arvottomaksi eikä opi luottamaan. Lapsi saa tunteilleen epäjohdonmukaista vastaamista. Jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa on kyse silloin, kun lapsi kasvaa vailla huolenpitoa ja perustarpeet tulevat laiminlyödyksi. Jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa lapsi kokee maailman arvaamattomana, koska miten tahansa hän toimiikaan, hän ei saa tarpeilleen ja tunteilleen vastakaikua. (Ojanen ym. 2013, 158-160.) Turvallisen kiintymyssuhteen on havaittu vaikuttavan lapsen kehitykseen suotuisasti. Lapset, jotka ovat kiintyneet turvallisesti vanhempiinsa osaa- vat tunnistaa sekä ilmaista tunteita, omaavat parempaa itsesäätelykykyä, toipuvat paremmin stressistä ja heillä ilmenee harvoin haasteellista käyttäytymistä (Kanninen & Sigfrids 2012, 35).

Lapsen tunne-elämä kehittyy suotuisasti, kun hän saa ilmaista tunteitaan vapaasti ja saa hyväksyntää ja apua niiden säätelyyn ja sanoittamiseen. Lähiaikuisten tulisi olla sinut oman tunne-elämän kanssa, jotta he voivat tukea lapsen tunne-elämän kehitystä. (Jääskinen 2017, 77.)

4 Lasten mediakasvatus

Yhteiskuntamme on muuttunut valtavasti viimeisten vuosikymmenten aikana, erityisesti teknologian suhteen. Teknologisten laitteiden käyttö on yleistynyt ja teknologiaviihdettä löytyy miltei jokaisesta kodista (Korhonen 2010, 9.) Media on tullut osaksi jokapäiväistä elämäämme

ja myös lasten elämässä sillä on keskeinen merkitys. Ensimmäisen kosketuksen mediaan lapsi saa jo ennen syntymää äänikokemusten kautta. (Stakes & Opetusministeriön Mediamuffinssihanke 2008, 6.) Säännöllisen median seuraamisen lapsi aloittaa noin kolmen vuoden iässä. (Merilampi 2014, 3). Kouluikään mennessä lapsesta onkin usein kasvanut monipuolinen mediankäyttäjä, joka käyttää mediaa muun muassa kommunikointiin, tiedon etsimiseen ja viihtymiseen. (Stakes ym. 2008, 6). Onkin tärkeää, että jo alle kouluikäisten lasten mediakasvatukseen kiinnitetään erityistä huomiota niin kodeissa kuin myös varhaiskasvatuksessa. Tässä luvussa käsittelemme ensin mediakasvatuksen eri näkökulmia. Tämän jälkeen pohdimme lasten mediankäyttöön liittyvää vastakkainasettelua uhan ja mahdollisuuden näkökulmasta. Lopuksi käsittelemme mediakasvatusta varhaiskasvatuksessa sekä miten sitä voidaan toteuttaa erilaisia mediavälineitä hyödyntäen.

4.1 Näkökulmia mediakasvatukseen

Mediakasvatus on terminä varsin tunnettu, mutta sen määritteleminen käsitteenä ei ole niin helppoa. Käsite muodostuu kahdesta tunnetusta sanasta, mediasta ja kasvatuksesta. Kun pohdimme mitä mediakasvatus on, voidaan vastausta hakea pohtimalla mitä on kasvatus ja mitä media. Ongelmaksi muodostuu, että käsitteenä nämä molemmat ovat varsin moniselitteisiä, eivätkä yksiselitteisesti tulkittavissa. Mediakasvatuksessa puhuttaessa, puhutaan siis samaan aikaan kasvatuksesta ja mediasta. (Merilampi 2014, 29-34.) Yleisesti voidaan todeta, että mediakasvatuksen tavoitteena on kehittää kriittistä medialukutaitoa. Sen tarkoituksena on harjoitella erilaisia medialukutaitoja ja edistää näiden taitojen kehittymistä. Mediakasvatuksen tavoitteena on myös tasapainoisen mediasuhteen muodostaminen, jossa mediaa voidaan sekä hyödyntää oppimisessa, että käyttää viihdetarkoituksessa. (Korhonen 2010, 22; Kylmänen 2010, 8-9; Stakes ym. 2008, 7) Mediakasvatukseen liitetään usein myös erilaisia mielikuvia ja metaforia, joita ovat esimerkiksi viestinnän viidakko tai valtameri ja tiedon valtatie. Kielikuvat auttavat meitä ymmärtämään arkista elämäämme ja vaikuttavat myös siihen, miten me ympäröivää maailmaa havainnoimme. (Merilampi 2014, 30-34.)

Mediakasvatusta voidaan tarkastella neljästä eri näkökulmasta, joita ovat suojelullinen, taidekasvatuksellinen, teknologiakasvatuksellinen sekä yhteiskunta- ja kulttuurikriittinen näkökulma (Stakes ym. 2008, 7). Yleisessä keskustelussa painottuu usein suojelullinen näkökulma, jossa näkökulmana on lasten suojeleminen median haitallisilta vaikutuksilta. Vanhempien tehtävänä on asettaa rajoja mediankäytölle, tunnistaa median riskit ja huolehtia ohjelmasisältöjen ikärajojen noudattamisesta. Aikuisen vastuulla on myös arvioida minkälaiset sisällöt sopivat lapselle malleiksi identiteetin rakentumisessa. Pienet lapset tarvitsevat sekä määrällistä, että laadullista rajoittamista ja rajojen asettaminen on ensisijaisesti vanhempien vastuulla. Kasvattajien kanssa vanhemmilla on mahdollisuus pohtia näitä teemoja yhdessä ja saada uusia näkökulmia aiheeseen. (Kylmänen 2010, 19-21.)

Taidekasvatuksellisessa näkökulmassa painottuu median vastaanottamisen ja tuottamisen taidot. Lapsia tuetaan ilmaisemaan itseään ja olemaan rohkeita ja kokeilunhaluisia. Media nähdään ilmaisuvälineenä lapsen omille ajatuksille ja kokemuksille. Lasta kannustetaan sosiaalisuuteen, omien mielipiteiden ilmaisemiseen sekä omien ideoiden toteuttamiseen. Oman identiteetin rakentuminen, itsensä tunteminen, ymmärtäminen ja mediakokemuksen tarkasteleminen esteettisenä elämyksenä korostuvat taiteellisessa näkökulmassa. (Kylmänen 2010, 25-26.)

Teknologiakasvatuksellisessa näkökulmassa painottuu erilaisten teknisten välineiden käyttö. Keskeistä kasvatuksen ja opetuksen kannalta on pohtia, miten mediaa voidaan hyödyntää kasvatuksessa ja opetuksessa ja miten itse välineet voivat olla opetuksen kohteena. Lapsia rohkaistaan toiminnallisin menetelmin kokeilemaan erilaisia välineitä ja kehittämään omaa ilmaisuun. Teknologiakasvatuksellisessa näkökulmassa painottuu käyttäjän aktiivinen rooli. Tärkeänä nähdään oman mediasanoman tuottaminen. Teknologisia välineitä voidaan hyödyntää monipuolisesti ja luovalla tavalla jo pienten lasten kanssa. Niiden käyttäminen myös tukee kokemuksellista ja toiminallista oppimista, kun lapset saavat itse toimia välineiden käyttäjinä. (Kylmänen 2010, 22-24.)

Yhteiskunta- ja kulttuurikriittisessä näkökulmassa painopiste on median rakenteiden, sisältöjen ja vaikuttavuuden pohtimisessa. Huomio kiinnittyy tällöin esimerkiksi median taustojen ja rakenteiden analysointiin. Kasvattajien olisi tärkeää ainakin pintapuolisesti tiedostaa median taustalla vaikuttavia yhteiskunnallisia ja poliittisia rakenteita, sillä pienet lapset eivät niitä vielä pysty hahmottamaan. Yhteiskunta- ja kulttuurikriittisessä näkökulmassa kasvattajia haastetaan pohtimaan esimerkiksi keiden tarkoitusperiä eri mediasisällöt palvelevat, kenen äänellä ne puhuvat ja kenen ääni jää kuulumatta. (Kylmänen 2010, 13-16.)

4.2 Media - uhka vai mahdollisuus?

Lasten median käytön ympärillä käytävä keskustelu painottuu usein kahteen eri suuntaan. Media nähdään joko uhkana tai mahdollisuutena lasten kehityksen ja kasvatuksen näkökulmasta. Pienten lasten kykyä käyttää sujuvasti erilaisia teknologisia laitteita hämmästellään ja ihastellaan ja saman aikaisesti ollaan huolestuneita digitaalisen mediakulttuurin myötä muuttuvasta lapsuudesta. Moderniin lapsuuskäsitykseen on usein liitetty käsitys lapsen hauraudesta ja viattomuudesta, jolloin näkökulmaksi nousee usein tarve suojata lapsia. Myös julkisessa keskustelussa lasten mediankäyttöön liittyvä keskustelu on usein uhkien ja riskien sävyttämää. (Mulari 2016, 7, 27.) Huoli median kasvatuksellista vaikutuksista ei ole uusi ilmiö. Jo 1930-luvulla oltiin huolestuneita radion haittavaikutuksista, hieman myöhemmin huolta aiheutti elokuvien katselemisen vaikutus nykynuorison psyykeeseen. Jokainen uusi viestintäväline vaikuttaakin saavansa kauhistelua osakseen. Uusien viestintävälineiden myötä on pelätty

vanhojen kommunikaatiotapojen heikentyvän tai jopa katoavan. Historia on kuitenkin osoittanut tämän pelon turhaksi kerta toisensa jälkeen. Ihmiset ovat uusien mediamuotojen myötä saaneet vain uusia tapoja ja välineitä voidakseen paremmin kommunikoida keskenään. Mediamuotojen monipuolistuessa jokaisen on helpompaa löytää itselleen parhaiten sopiva tapa käyttää mediaa. (Merilampi 2014, 100-101,133.)

Mediankäyttö voi kuitenkin olla yhteydessä monenlaisiin ongelmiin. Liiallisella mediankäytöllä voi olla seurauksena fyysisen aktiivisuuden alentumista, unettomuutta, syömishäiriötä, painonhallintaongelmia sekä aggressiivista käyttäytymistä. Myös perheen keskinäinen vuorovaikutus voi vähentyä, jos jokainen perheenjäsen viettää yksin aikaa medialaitteiden parissa. Median uhkakuvana on nähty myös lasten lisääntyvä passiivisuus. Median katselun seurauksena lapsella voi olla erilaisia pelkotiloja, jotka voivat johtaa myös muihin oireisiin kuten levottomuuteen, psykosomaattisiin oireisiin tai unettomuuteen. Pelottavat ohjelmat voivat olla myös yhteydessä lasten painajaisuniin. Liiallisen medianlaitteiden käyttämisen johdosta lapsen arvomaailma ja maailmakuva saattavat vääristyä, mikäli ohjelmien sisältö ei sovellu hänen ikä- ja kehitystasoonsa. Mediaa on myös pidetty osasyllisenä lasten aggressiivisiin leikkeihin, sillä monet nykyajan lastenohjelmat ja pelit sisältävät voimakkaita väkivaltaisia kuvauksia, toimintaa ja ääniä. Kun ohjelman hahmot ovat saatavissa myös lelujen ja rekvisiitan muodossa, siirtyy ohjelmissa nähdyt taistelut usein lasten leikkeihin. Mediasta mallia saaneet leikit ovat osa lasten kulttuuria, jossa lapsi saattaa purkaa ahdistustaan pois samalla tavalla kuin ohjelmien sankarit. Kun lapsi ei satuta toista, eivätkä leikit ole liian levottomia, voidaan rajummatkin leikit nähdä lapselle tarpeellisina leikkeinä. Mediankäytössä on huomioitava myös lasten yksilölliset erot. Se mikä ei aiheuta yhdelle lapselle pelkoa, voi toiselle lapselle olla hyvinkin pelottavaa. (Korhonen 2010, 13-29.) Kasvattajien tehtävänä on suojella pieniä lapsia median haitallisilta vaikutuksilta konkreettisin keinoin, kuten esimerkiksi rajoittamalla lasten pääsyä väkivaltaa ja seksiä sisältäviin ohjelmiin ja peleihin. Aikuisten tehtävänä on myös pitää huoli siitä, että pelien ja ohjelmien ikärajoja noudatetaan. Turvallisen mediakasvu ympäristön luominen on aikuisten vastuulla ja mediaa käytettäessä on aina syytä huomioida lasten erilaiset kehitysvaiheet ja lapsen ikä. (Herkman 2007, 11-12; Stakes ym. 2008, 13.)

Erilaiset mediaympäristöt ovat tulleet jäädäkseen, sillä yhteiskunnassamme on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana digitaalinen murros. Tästä syystä onkin tärkeää, että keskustelu ei pyöri pelkästään huolipuheen ja median haittavaikutusten ympärillä, vaan ymmärrämme lasten mediasuhteen pysyvyyden. Voidaan puhua lasten mediakulttuurista, joka käsittää lasten laitteiden käytön lisäksi myös mediakäytön sosiaalisen ulottuvuuden, eli sen tiiviin yhteyden lasten leikkeihin ja vertaissuhteisiin. Näin ollen mediaa ei tulisi irrottaa lapsen elämän muista ulottuvuuksista, kuten esimerkiksi perhe- ja päiväkotitapahtumista, sillä media on lasten arjessa monella eri tapaa mukana. (Lehtikangas & Mulari 2016, 13-14.) Medialait-

teet ja -sisällöt näkyvät lasten arkipäivässä konkreettisten tekemisten ja esineiden kuten lelujen kautta. Ne heijastuvat myös lasten puheisiin, leikkeihin ja sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. (Salomaa 2016, 137.) Lapsi aloittaa mediaan tutustumisen useimmiten äänien, kuvien, satujen, elokuvien ja Cd-levyjen parissa. Lapsen kasvaessa mediasisällöt alkavat näkyä myös lapsen puheessa, leikeissä ja sosiaalisissa suhteissa ja siitä tulee osa lapsen arkipäiväistä elämää. Media ja mediakulttuuri voidaan nähdä kasvatuksen voimavarana. (Stakes ym. 2008, 6.)

Mediaa ei tarvitse nähdä perhettä erottavana tekijänä, vaan erilaisia medioita voidaan käyttää yhdessä perheen kesken. Television tai esimerkiksi elokuvan katselu perheen kesken voi opettaa lapselle mediakriittisyyttä sekä erilaisten pelkojen hallitsemista. Yhteinen hetki elokuvan parissa voi myös lisätä perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä sosiaalista kanssakäymistä. Mediat toimivat myös hyvinä oppimisen kanavina lapsille, esimerkiksi luonto-ohjelmien katselemisen avulla lapsi oppii luontoon, eläimiin ja ympäristöön liittyviä asioita. Lastenohjelmissa on opetuksellisia elementtejä ja niissä käsitellään usein lasten elämän keskeisiä sisältöjä, kuten kaveruussuhteita, ystävyyttä ja arkisia tilanteita. Erilaiset mediat voivat myös tarjota lapselle sosiaalista tukea tilanteissa, joissa hän on kotona hetken aikaa yksin. (Korhonen 2010, 11-12.)

Mediakulttuuri näkyy vahvasti myös lasten vertaissuhteissa. Mediakulttuuri ei pelkisty ainoastaan materiaan, vaan erilaisissa ympäristöissä ja toiminnoissa voi seikkailla erilaiset mediahahmot. Tällöin esimerkiksi hippaleikit saavat uusia ulottuvuuksia, kun siihen lisätään vaikkapa Angry Birds- teema. Lapset muokkaavat myös itse uudelleen mediakulttuurin sisältöjä ja keksivät niihin luovalla tavalla uusia sisältöjä. (Mulari & Lehtikangas 2016, 65-66.)

Ympäristöä voidaan hahmottaa uudella tavalla erilaisia medioita käyttäen. Median välityksellä ympäristöä voidaan tutkia itse kokeilemalla, ilmaisemalla ja tuottamalla. Median avulla voidaan luoda myös aivan uudenlaisia merkityksiä maailmasta. Vuorovaikutuksessa vanhemman tai kasvattajan kanssa lapsi voi tutustua esimerkiksi tarinan äänimaailmaan tai tuottaa oman kertomuksensa itse. Pienet lapset viestivät monenlaisilla tavoilla ja tutkivat maailmaa kaikilla aisteillaan. Sekä kodissa että sen ulkopuolella sanalliset, kuvalliset, auditiiviset ja audiovisuaaliset viestimet ja välineet ovat lapselle arkipäivää. Lapsi ei erittele oppimaansa, vaan esimerkiksi valokuvien ottaminen kameralla on lapselle yhtä uusi ja tavanomainen taito kuin vaikkapa kengän nauhojen solmiminen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017, 10-15.)

Mediaa ei tulisikaan tarkastella suppeasti vain yhdestä näkökulmasta joko ”hyvänä” tai ”pahanana”, vaan sitä tulisi tarkastella moniulotteisemmin. Medioita on monenlaisia ja niitä käytetään moniin eri tarkoituksiin ja monilla eri tavoilla. Kasvatuksen näkökulmasta olisi tärkeää

luopua välinekeskeisyydestä ja pohtia miten median monimuotoisia toimintatapoja, mahdollisuuksia ja käyttötarkoituksia voidaan hyödyntää kasvatuksen ja opetuksen kentillä. Tiedostettaessa mediasisältöjen vapaudet ja rajoitteet, voimme hyödyntää mediaa tilanteeseen parhaiten soveltuvalla tavalla. Lasten suosimia mediailmiöitä voidaan esimerkiksi hyödyntää opetuksessa, sillä niissä on paljon lapsia innostavaa ja motivoivaa ainesta. Tällöin media toimii juuri innostuksen herättäjänä ja sen avulla voidaan tarkastella yhteiskunnallisestikin tärkeitä asioita. (Herkman 2007, 47-51.)

4.3 Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen mediakasvatuksella tarkoitetaan tavoitteellista varhaiskasvatusta, jonka päämääränä on medialukutaidon edistämisen avulla tukea varhaiskasvatukselle asetettujen kokonaisvaltaisten tavoitteiden toteutumista. Tässä osapuolina ovat kasvattajat, kasvatettavat ja mediakulttuuri. (Salomaa 2016, 137-138.) Varhaiskasvatuksen mediakasvatuksessa tavoitteena on kehittää lasten varhaisia valmiuksia oman mediasuhteen ymmärtämiseen ja mediakulttuurissa elämiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman arvopohjan keskeisenä periaatteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä osallisuutta. Mediakasvatus on yksi tämän toiminnan osa, joka myös tukee varhaiskasvatukselle asetetun arvopohjan toteutumista. Toiminnan lähtökohdiksi otetaan lasten oma kokemusmaailma, lapsen ikä ja kehitysvaihe huomioiden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 23-32.) Turvallisesta toimintaympäristöstä ja -sisällöstä vastaa aikuinen. Varhaiskasvatuksen mediakasvatusta toteutettaessa tärkeää on huomioida myös lapsen ajattelun, tunne-elämän ja persoonallisuuden kehitystehtävät ja pohtia niiden merkitystä suhteessa lapsen mediakäsitykseen. Lapsen arvomaailman tai todellisuuskäsityksen ei tule perustua median pohjalta luotuihin käsityksiin. Lapsen elämäpiiriin kuuluvilla läheisillä ihmisillä on tärkeä tehtävä faktan ja fiktion erottamisen opettamisessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 23-24; Stakes ym. 2008, 10-11.)

Mediakasvatuksen tavoitteena on myös opettaa lapsille kriittistä medialukutaitoa, joka on elinikäinen oppimisen prosessi. Varhaiskasvatuksessa näitä taitoja opetellaan leikinomaisesti harjoittelemalla. Mediataidot sisältävät kyvyn arvioida ja analysoida mediaa, kommunikoida, hallita omia mediaan liittyviä tarpeita ja tunteita sekä ymmärtää medialaitteiden ja sisältöjen hallintaa. Mediataitojen opettelemisen myötä päämääränä on median käyttäjä, joka osaa hallitusti ja turvallisesti käyttää erilaisia medioita ja tuntee itsensä niin median käyttäjänä, tuottajana kuin vastaanottajanakin. (Stakes ym. 2008, 17.) Medialukutaidon lisäksi tärkeänä nähdään myös mediakirjoitustaito, jossa keskeistä on erilaisten mediatekstien kuten äänien, kuvien, ikonien ja sanojen kirjoittamistaito. Mediakirjoittamistaidon kehittyessä myös itseilmaisun keinot monipuolistuvat. (Merilampi 2014, 11-12.) Tulevaisuuden yhteiskunnassa uusien kirjoitustaitojen omaksuminen ja ymmärtäminen ovat hyödyllisiä. Mediakasvatusta toteutet-

taessa resursseihin tulisi kiinnittää kouluissa (ja päiväkodeissa) enemmän huomiota. On tärkeää, että laitteita on riittävästi, jotta medioita voidaan aidosti hyödyntää osana opetusta ja kasvatusta. Kaikilla perheillä ei ole varaa hankkia erilaisia medialaitteita, mutta kaikilla lapsilla kotitaustasta riippumatta tulisi olla olisi mahdollisuus harjoitella erilaisten medioiden toimintaperiaatteita ja käyttämistä. Erilaisten laitteiden käyttämisen harjoittelu itsessään ei kuitenkaan ole mediakasvatusta. (Herkman 2007, 58-59.) Mediakasvatusta siitä tulee, kun lapsi saa turvallisessa ympäristössä tutustua yhdessä aikuisen kanssa ajankohtaiseen mediavälineistöön ja sisältöön, ilmaista itseään ja saada opastusta, miten mediassa toimitaan turvallisesti. Mediakasvatuksen myötä lapset saavat valmiuksia kasvaa mediataitoisiksi kansalaisiksi, jotka osaavat hyödyntää mediaa tiedollisiin, taidollisiin ja sosiaalisiin tarpeisiinsa elämässään. (Stakes ym. 2008, 10-11.)

Muoin riittävää mediakasvatusta oli se, että lapset opetettiin kirjoittamaan ja lukemaan. Maailman digitalisoituessa ja uudenlaisten viestintäteknologioiden myötä yhteiskunnassa on herännyt tarve uudenlaisten viestintävalmiuksien opettamiseen myös instituutioissa. (Merilampi 2014, 44.) Vanhassa varhaiskasvatussuunnitelmassa kasvattajilta ei edellytetty mediakasvatuksen toteuttamista, vaan riittävänä pidettiin tutustumista lastenkulttuuriin, jossa media on mainittu yhtenä osa-alueena (Salomaa 2016, 138-139.) Nyt kuitenkin alle kouluikäisten lasten mediakasvatukseen on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota (Mulari 2014, 11). Vuonna 2016 voimaan astuneessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa mediakasvatus on myös varhaiskasvatusta velvoittavaa. Varhaiskasvattajien tulee tukea lasten mahdollisuuksia itsensä ilmaisemiseen, median tuottamiseen sekä mediakriittisyyteen. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja harjoitellaan median käyttämistä. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä monin eri tavoin, esimerkiksi liikkuen, leikkien, piirtäen ja draaman avulla. Mediakriittisyyttä harjoitellaan esimerkiksi pohtimalla yhdessä mediasisältöjen todenmukaisuutta. Lapsia myös kannustetaan omien ideoiden toteuttamiseen teknologisia välineitä hyödyntäen. Tällöin lapset saavat tutustua teknologisiin laitteisiin ja heille kehittyy vähitellen ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen aikaansaamaa. Varhaiskasvatuksessa tulisi myös kiinnittää erityistä huomiota erilaisten laitteiden turvallisen käytön opettamiseen lapsille. (Opetushallitus 2016, 44-46.)

Monelle varhaiskasvattajalle mediakasvatus on saattanut näyttäytyä käsitteenä liian hienona ja vaikeasti toteutettavissa olevana. Usein se on puheissa liitetty projekteihin, joissa välineenä käytetään tietokonetta tai muita digivälineitä. Kasvattajien ennako-oletukset omasta osaamisestaan ja roolistaan mediakasvattajina vaikuttavat vahvasti siihen, millä tavalla mediakasvatusta on päiväkodeissa toteutettu, jos ollenkaan. Mediavälineiden käyttö ei innosta kaikkia kasvattajia, eivätkä he ole halunneet ottaa mediakasvatusta osaksi ryhmän jokapäiväistä toimintaa. Teknologiaan saatetaan suhtautua varauksellisesti ja mediakasvatuksen toteuttaminen halutaan jättää ”tekniisesti taitavimmille” kollegoille. (Sommers-Piironen &

Hemmilä 2016, 48-49.) Mediakasvatus ei ole vielä tullut osaksi suunnitelmallista ja tietoista varhaiskasvatusta, sillä Opetus- ja kulttuuriministeriön (2013) tekemän selvityksen mukaan vain viidesosassa kunnista yli puolet päiväkodeista toteuttaa suunnitelmallista mediakasvatusta. Varhaiskasvatuksessa myös asetetaan mediakasvatukseen liittyviä tavoitteita vain harvoin. (Sommers-Piironen & Hemmilä 2016, 52.) Kasvattajien oma lapsuus median parissa on näyttäytynyt hyvin toisenlaisena kuin tämän päivän sukupolven lapsilla. Mediateknologia muuttuu ja kehittyy nopeaa vauhtia ja uusia mediasisältöjä tulee markkinoille jatkuvasti. Kasvattajien voi olla vaikeaa pysyä teknologian nopeassa kehityksessä mukana, eivätkä opiskelusta saadut tiedot ja taidot aina riitä. (Stakes ym. 2008, 6.) Koulutusten ja erilaisten pedagogisten kokeilujen myötä käsitys omasta mediakasvattajuudesta voi selkiytyä. Varhaiskasvattajien olisikin tärkeää pohtia, mikä omassa toiminnassa on jo mediakasvatusta, sillä mediakasvatus on moninaista. Osaamisen jakaminen työyhteisössä, koulutukset ja erilaiset pedagogiset kokeilut auttavat varhaiskasvattajia hahmottamaan omaa rooliaan mediakasvattajina sekä ymmärtämään laajemmin mediakasvatuksen merkitystä varhaiskasvatuksessa. Mediakasvatus-tietoinen varhaiskasvattaja ymmärtää miten nykyinen mediakulttuuri vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä miten ympäristö ja sosiaaliset suhteet siihen kytkeytyvät. (Sommers-Piironen & Hemilä 2016, 50-54.)

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan mediankäytön perustaitoja, joiden keskeiset osa-alueet ovat tunnetaidot, turvataidot, sosiaaliset taidot sekä median vastaanottamisen, tuottamisen ja kommunikoinnin taidot. Mediakasvatuksen tunnetaidoissa tavoitteena on, että lapsi oppii tunnistamaan omia mediankäytön tarpeitaan ja ymmärtää miten media vaikuttaa omiin tunteisiin. Lapsen kanssa on tärkeää keskustella median aiheuttamista tunteista ja myös nimetä tunteita yhdessä. Lapselle tulee antaa mahdollisuus eläytyä ja ilmaista omia tunteitaan median avulla. Mediakasvatuksen turvataitojen tavoitteena on opettaa lapsille turvallista median käyttöä. Lasten kanssa sovitaan median käyttöön liittyvistä säännöistä, keskustellaan pelien ja ohjelmien ikärajojen noudattamisen tärkeydestä ja opetellaan tunnistamaan niiden sisältösymboleita. Tärkeää on myös opettaa lapsille, että mediaa käytetään vain aikuisten läsnä ollessa ja niiden sisällöt ovat aikuisen hyväksymiä. Lapsille tulisi jo pienenä opettaa, että pelottavaa tai epämiellyttävää sisältöä kohdatessa laite laitetaan kiinni ja asiasta kerrotaan aikuiselle. Mediakasvatuksen sosiaalisissa taidoissa painottuu mediankäytön sosiaalinen puoli, sillä mediaa käytetään useimmiten muiden ihmisten kanssa. Esimerkiksi pelaaminen ja television katselu ovat useimmiten sosiaalista toimintaa. Mediakasvatuksen sosiaalisissa taidoissa tärkeänä pidetään, että lapsi oppii kunnioittamaan muiden näkemyksiä, kertomaan mielipiteitään sekä ilmaisemaan omia ajatuksiaan. Muiden kanssa yhteistyössä toimimisen opetteleminen ja erilaisten mediavälineiden käyttäminen yhteistoiminnallisesti ovat tärkeitä asioita. Vastaanottamisen ja tuottamisen taidoissa päämääränä on harjoitella valintojen tekemistä ja mediasisällöistä keskustelemista sekä muodostaa käsitys itsestä median käyttäjänä. Tärkeää

on, että lapsi saa oman äänensä kuuluviin, oppii ymmärtämään median toimintatapoja ja pääsee luomaan omaehtoista mediakulttuuria. Mediankäyttöön liittyviä osa-alueita ei tulisi nähdä toisistaan erillisinä, vaan ne kietoutuvat yhteen varhaiskasvatuksen toiminnassa. (Stakes ym. 2008, 17- 19.)

4.4 Media lapsia yhdistävänä ja erottavana tekijänä varhaiskasvatuksessa

Lasten mediamaailma ja kokemukset eivät ole toisistaan irrallisia, eikä niitä voi jakaa päiväkotiin kuuluviin ja kuulumattomiin osiin. Mediakulttuuri ja siihen liittyvät ilmiöt näkyvät varhaiskasvatuksen kentällä lasten vaatteissa, leikeissä ja leluissa. Erilaisten mediasisältöjen voidaan nähdä sisältyvän luontevalla tavalla lasten päivittäiseen kokemusmaailmaan. (Sommers-Piironen & Hemilä 2016, 45; Lehtikangas & Mulari 2016, 28.)

Mediankäyttö saattaa luoda kuitenkin jo varhaiskasvatusikäisten lasten keskuudessa jaotteluja ja tuottaa ulkopuolisuutta vertaissuhteissa. Kaikilla perheillä ei ole samoja mahdollisuuksia tai halua osallistua kaupalliseen mediakulttuuriin. Tällöin mediankäyttöön voi kytkeytyä kulluttamisen kautta eriarvoisuutta. (Mulari 2016, 13-14.) Mediakokemusten voidaan nähdä vaikuttavan myös vertaissuhteisiin. Ne voivat yhdistää lapsia ja tuottaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Toisaalta ne voivat tuottaa myös erontekoja ja sulkea leikin ulkopuolelle ne lapset, joilla ei ole tietoa yhteisesti jaetusta mediasisällöistä. (Valkonen 2016, 50-51.) Lasten leikeissä on nähtävissä ajankohtaisia mediailmiöitä ja lastenkulttuuriseen kompetenssiin kuuluu tiettyjen ohjelmien, pelien ja elokuvien tunteminen. Mediailmiöiden tunteminen koetaan myös vertaisryhmissä arvokkaaksi tiedoksi. Tällöin lasten tietoisuus (tai tietämättömyys) mediasisällöistä voi sitoa lapsen osaksi ryhmää tai pahimmillaan sulkea lapsen ulos ryhmästä. (Lehtikangas & Mulari 2016, 32-33.)

Varhaiskasvattajien omat käsitykset mediasta vaikuttavat siihen, millaiseksi leikkiympäristöksi päiväkotia medialeikkien osalta voi muotoutua. Kasvattajien kielteinen suhtautuminen medialeikkeihin liittyy usein median kulutuskulttuuriin, lasten eriarvoisuuteen ja kaupallisen median vahingollisesta vaikutuksesta lapseen. Päiväkotia on haluttu pitää medialta suojattuna paikkana. Kasvattajat voivat omalla toiminnallaan joko tukea tai rajoittaa lasten medialeikkejä. Myös lapset itse muokkaavat mediasisältöjä ja aistivat miten medialeikkeihin päiväkodissa suhtaudutaan. Yleisempää on, että medialeikkejä rajoitetaan joko suoraan tai välillisesti. Liian rajuksi menevät medialeikit saatetaan esimerkiksi kokonaan kieltää. Mediaan liittyvät leikit voivat muotoutua hyvin luoviksi, kun niihin yhdistyy globaalit mediailmiöt, jotka sulautuvat luontevalla tavalla osaksi lapsen arkea. Mediakulttuuri tuottaa lasten puheissa myös sukupuoleen liittyviä erontekoja. Kaupallinen lastenkulttuuri onkin hyvin sukupuolittunut ja rodullistettua. Lelut jaotellaan usein tytöille tai pojille tarkoitetuiksi ja joissa lelujen

hahmot ovat valtaosin valkoisia. Myös lapset itse alkavat jaotella jo varsin nuorina leluja ja leikkejä tiettyyn sukupuoleen kuuluviksi. (Lehtikangas & Mulari 2014, 28-34.)

Jo pienten lasten kanssa olisi tarkoituksenmukaista keskustella erilaisista mediasisällöistä, jolloin lapselle syntyy vähitellen käsitys median toimintatavoista ja rakenteista. Vähitellen lapsi alkaa muodostaa niistä omia mielipiteitään. Mediakokemuksia voidaan pohtia yhdessä lasten kanssa jo varhaiskasvatuksessa. (Stakes ym. 2008, 19.) Tällöin jo varhaiskasvatuksessa lasten kanssa voidaan pohtia ja rikkoa käsityksiä esimerkiksi tyttöjen ja poikien leluista ja ohjelmista. Myös Herkman (2007, 55-59) painottaa kriittisessä mediakasvatuksessa kuinka tärkeää olisi, että lasten kanssa pohditaan, millaisia käsityksiä eri mediat tuottavat ja millaisen kuvan se eri ilmiöistä tuottaa. Mediakasvatuksen avulla lapset voivat omaksua kriittistä näkökulmaa erilaisiin mediasisältöihin ja tehdä näkyväksi siinä piileviä ennakkooletuksia. Tällöin myös lapsen oma itsenäinen ajattelu kehittyy.

Vanhemmat kantavat usein huolta lasten mediankäytöstä ja sen vaikutuksesta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Vanhemmat toivovat usein tukea ja neuvoja kasvatusratkaisuihinsa, erityisesti turvataitojen oppimiseen liittyvissä asioissa. (Merilampi 2014, 35.) Mediakasvatukseen liittyvät aiheet on hyvä ottaa puheeksi myös lasten varhaiskasvatuskeskusteluissa. Varhaiskasvattajien tehtävänä on tukea kotien mediakasvatustyötä. Se tapahtuu keskustellen sekä vanhempien että lasten kanssa mediaan liittyvistä teemoista. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat ottaa lapsen päivittäiseen mediankäyttöön liittyviä teemoja varhaiskasvatuskeskustelujen aiheiksi. On tärkeää, että perheillä on mahdollisuus pohtia ammattilaisten kanssa lasten mediankäyttöön liittyviä teemoja ja saada siihen uusia näkökulmia. (Stakes ym. 2008, 28.)

4.5 Mediavälineiden hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatusympäristö muodostuu fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta, eikä mediakasvatusympäristö ole siitä irrallinen. Mediakasvatusta toteutetaan päiväkodin tavallisessa toimintaympäristössä, eikä sen toteuttaminen ole riippuvainen hienoista välineistöistä. (Stakes ym. 2008, 15.) Yleisin tapa käsitellä mediakasvatusta varhaiskasvatuksessa on keskusteleminen eri mediasisällöistä. Lasten kanssa voidaan pohtia heitä mediassa mietityttäviä asioita sekä keskustella yleisesti lasten mediakokemuksista. (Sommers-Piironen & Hemilä 2016, 52-53.) Sallivassa ilmapiirissä erilaisten mediakokemusten käsitteleminen on turvallista ja lapsia kannustetaan itsensä ilmaisemiseen, yhdessä toimimiseen ja mediakasvatusympäristön rakentamiseen. (Stakes ym. 2008, 15.) Keskustelemisen lisäksi lasten mediakokemuksia voidaan käsitellä varhaiskasvatuksessa myös esimerkiksi liikkuen, leikkien tai piirtäen. Kun lapsille annetaan tilaa ja välineitä tutkia heitä kiinnostavia asioita mediakasvatuksen keinoin itseä eri tavoin ilmaisten, saadaan uudenlaisia keinoja ja oivalluksia myös media-

kasvatuksen toteuttamiseen lasten omasta näkökulmasta. Lapsille tärkeinä näyttäytyviin asioihin ja ilmiöihin on hyvä kiinnittää huomiota arjessa. (Sommers-Piironen & Hemilä 2016, 52-54.)

Jokaisesta päiväkodista löytyy mediakasvatukseen soveltuvia välineitä. Niitä ovat kirjat, sanomalehdet, kuvat, musiikki, pelit, kamera, radio, internet ja matkapuhelin. Tämän lisäksi useimmista päiväkodeista löytyy videokamera, televisio, mikrofoni ja medialeluja, jotka myös ovat mediakasvatukseen soveltuvia välineitä. On tärkeää, että erilaisia mediavälineitä on monipuolisesti tarjolla ja että niitä voidaan käyttää rauhallisesta ympäristöstä kasvattajan läsnä ollessa. Lasten tulee voida vaikuttaa siihen, mitä mediavälineitä hän haluaa käyttää ja hänellä on oltava oikeus myös valita olla käyttämättä niitä. Mediasisältöjen laatuun tulee myös kiinnittää huomiota. Laadukas mediakasvatus ei synny teknisesti hienon välineen käyttämisestä. (Stakes ym. 2008, 15.) Lasten ottamia valokuvia ja videoita voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen mediakasvatuksessa. Näin saadaan arvokasta tietoa lastenkulttuurin hiljaisesta tiedosta sekä niistä asioista, jotka lapset itse kokevat merkityksellisinä päiväkodin arjessa. Näin myös lasten osallisuus ja itseilmaisun muodot lisääntyvät. Kuvia ja videoita analysoimalla varhaiskasvatuksen ammattilaiset saavat myös lisää tietoa siitä, mitkä mediasisällöt kiinnostavat lapsia ja miten he ottavat niitä haltuunsa. (Mulari & Lehtikangas 2016, 88-92.) Mediatodellisuus on aitoa todellisuutta, jossa nykypäivän lapset elävät. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että lapset saavat aitoja kokemuksia eri ilmiöistä, eikä ainoastaan niiden mediaalisia versioita. Muutoin vaarana on, että lapsi jää toissijaisten kokemusten varaan. (Merilampi 2014, 23-24.) Varhaiskasvatuksessa tämä tarkoittaa, että lasten kanssa esimerkiksi mennään metsään ihastelemaan puita, eikä ainoastaan katsota puiden kuvia eri medialaitteista.

Mediakasvatusta voidaan varhaiskasvatuksessa hyödyntää myös ohjatuissa liikuntaleikkituokioissa sekä taiteissa. Liikuntaleikkeihin voi ottaa aiheen lapsia kiinnostavasta mediailmiöstä ja se voi innostaa sellaisiakin lapsia osallistumaan, jotka muuten eivät ohjatuista liikuntatuokioista innostuisi. Taiteellisessa kokemisessa mediakasvatusta voidaan hyödyntää esimerkiksi tarkastelemalla erilaisia mediaesityksiä tai tekemällä niitä itse. Tärkeää on, että lapsi saa itse tutkimalla ja kokeilemalla tutustua ja tutkia mediaa yhdessä aikuisen kanssa. Mediassa käytetään paljon tarinaa, kuvaa, ääntä, symboleja ja niiden yhdistelmiä. Mediaesitys sisältää viestin ja näitä viestejä voidaan yhdessä pohtia ja tutkia lasten kanssa. (Stakes ym. 2008, 16.) Mediakasvatusta voidaan hyödyntää päiväkodeissa tutkivassa oppimisessa sekä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Erilaiset mediaan liittyvät uudet ilmaisutavat ja kokeilut ovat hyviä keinoja lisätä tutkivaa oppimista varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen arjessa mediakulttuureita ei vielä aina hyödynnetä käytännössä, vaikka ne itsessään tukevatkin lasten kiinnostuksen kohteisiin perustuvaa pedagogiikkaa, jota varhaiskasvatuksessa tulisi painottaa. Tähän syynä ovat osaltaan koulutuksen niukka mediakasvatuksellinen sisältö sekä puutteelliset resurssit. (Salomaa 2016, 137-138.)

Uusi varhaiskasvatustalaki on astunut voimaan vasta elokuussa 2016, joten mediakasvatus ei ole vielä ehtinyt nivoutua osaksi suunnitelmallista varhaiskasvatusta. Tämä tulee kuitenkin muuttamaan lähivuosina. (Sommers-Piironen & Hemilä 2016, 52-53.) Uudessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa digitaaliset pelit on myös nostettu oppimisen kohteiksi ja tieto- ja viestintätekniinen osaaminen on liitetty osaksi mediataitojen harjoittelemista (Opetushallitus 2016, 23-24). Varhaiskasvatuksessa lasten kanssa voidaan pohtia yhdessä pelaamisesta syntyneitä kokemuksia ja niiden vaikutusta omaan toimintaan ja mielialaan. Lapsilta voidaan kysyä pelaamiseen liittyviä tunteita ja pohtia yhdessä, milloin pelaaminen on mukavaa ja milloin ei. Pelien avulla lasten kanssa voidaan käsitellä myös turhautumisen ja onnistumisen kokemuksia. (Mertala 2014, 103-105.) Mediakasvatussympäristön ei myöskään tarvitse rajoittua päiväkodin seinien sisäpuolelle, vaan sitä voi laajentaa myös päiväkodin rajojen ulkopuolelle. Mediakasvatusta tukevia toimijoita ovat esimerkiksi kulttuurikeskukset, museot ja kirjastot. (Stakes ym. 2008, 15.)

Lasten taidot kehittyvät median osalta yksilöllisesti. Yleensä lapset oppivat ensin teknisesti käyttämään erilaisia mediavälineitä, esimerkiksi ottamaan itsestään valokuvan kameralla. Median tulkintaan vaadittavat taidot ja sosiaaliset taidot eivät kuitenkaan kehity yhtä nopeasti kuin laitteen tekninen osaaminen. (Stakes ym. 2008, 12.) Lasten valmiudet käyttää teknisesti erilaisia medialaitteita ovat todella hyvät ja monet alle kouluikäiset lapset osaavat käyttää laitteita paremmin kuin vanhempansa. On kuitenkin muistettava, että lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta, tukea ja rajoja mediakäyttöön. (Korhonen 2010, 28-32.) Kognitiivinen kypsytminen, ajattelun kehittyminen, tunteiden hallinta ja sosiaaliset taidot kehittyvät vähitellen lapsen varttuessa. (Stakes ym. 2008, 12).

5 Opinnäytetyön toteutus

Toteutimme vantaalaisessa päiväkodissa 6 toiminnallista ohjauskertaa. Toimintakeroilla käsitelimme eri tunteita eri mediavälineiden avulla. Toimintatuokiot järjestettiin 5-7-vuotiaille lapsille ja lasten määrä toimintatuokiassa oli jokaisella kerralla 7-8 lasta. Toivoimme opinnäytetyön suunnitteluvaiheesta alkaen, että toimintaan osallistuvien lasten määrä olisi kohtalainen, noin 8 lasta. Tämän perustelemme sillä, että lapsimäärän ollessa kohtalaisen kokoinen, pystymme toimintakeroilla aidosti keskittymään toimintahetkien ohjaamiseen sekä siihen, miten eri mediavälineitä voidaan hyödyntää tunnetaitojen opettelussa.

Kestoltaan toimintakerrat olivat noin 60-90 minuutin mittaisia, ensimmäistä lukuun ottamatta. Suunnittelimme toimintakertojen alun ja lopun samanlaisiksi, jotta se toisi lapsille tutun rytmin ja ennakoitavuuden. Pidimme myös kaikki toimintakerrat samassa tilassa samaan aikaan päivästä, mikä osaltaan loi tutun rytmin. Toiminnot ajoittuivat aamupalan jälkeen

kello yhdeksän aikaan. Aloitimme joka kerta samalla leikillä, joka sisälsi nimikierron ja lopetimme samaan loppulauluun. Tutustuimme toimintakerroilla neljään perustunteeseen, jotka ovat; viha, pelko, ilo ja suru. Ensimmäisellä toimintakerralla virittäydyimme aiheeseen ja tutustuimme lapsiin. Viimeisellä toimintakerralla kävimme lasten kanssa koonnin kaikista käymistämme tunteista. Tarkoituksenamme oli tehdä toiminnallisia harjoitteita, joissa harjoitellaan tunteen tunnistamista ja nimeämistä yksin ja pareittain. Tuokiota suunniteltiin sellaiseksi, että ne sopivat niin yksilö-, kuin parityöskentelyyn. Kävimme etukäteen keskustelua tuokioiden sisällöstä ryhmän lastentarhanopettajan kanssa, jotta hän pääsi näkemään suunnitelmamme ja kertomaan siitä oman mielipiteensä.

5.1 Toiminnan kuvaus

Valitsimme toiminnalliseen osuuteen käsiteltäväksi neljä perustunnetta, jotka ovat ilo, pelko, suru ja viha. Eri tutkimuksissa perustunteet on luokiteltu eri tavalla, mutta edellä mainitut kuusi tunnetta löytyvät kaikista luokitteluista. Perustunteiden ymmärretään olevan kulttuurista riippumattomia ja yleismaailmallisia ja näihin tunteisiin liittyviä kasvojen ilmeitä tunnistetaan samalla tavalla kulttuurista riippumatta. Jätimme perustunteisiin kuuluvan hämmästyksen ja inhon pois rajataksemme työtämme. Lisäksi ajattelimme hämmästyksen olevan vaikea tunne 5-vuotiaan lapsen kanssa käsiteltäväksi. Toimme teoriassa esille, että mediakasvatusta voidaan tarkastella neljästä eri näkökulmasta, joita ovat suojellullinen, taidekasvatuksellinen, teknologiakasvatuksellinen sekä yhteiskunta- ja kulttuurikriittinen näkökulma (Stakes ym. 2008, 7).

Opinnäytetyömme osalta keskityimme teknologiakasvatukselliseen näkökulmaan, koska teknologiakasvatuksellisessa näkökulmassa painottuu erilaisten teknisten välineiden käyttö. Lapsia rohkaistaan toiminnallisin menetelmin kokeilemaan erilaisia välineitä ja kehittämään omaa ilmaisuunsa. Teknologiakasvatuksellisessa näkökulmassa painottuu käyttäjän aktiivinen rooli ja tärkeänä nähdään oman mediasanoman tuottaminen. Teknologisia välineitä voidaan hyödyntää monipuolisesti ja luovalla tavalla jo pienten lasten kanssa. Niiden käyttäminen myös tukee kokemuksellista ja toiminnallista oppimista, kun lapset saavat itse toimia välineiden käyttäjinä. (Kylmänen 2010, 22-24.) Tämän tiedon nojalla suunnittelimme toimintatuokiota sellaiseksi, jossa lapset saivat käyttää erilaisia laitteita itse ja nähdä oman mediasanoman tuottamisen. Toiminnallisuus ja lasten osallistaminen olivat läsnä kaikissa tuokioissa.

Käytimme toimintakerroilla mediavälineinä kirjoja, kameraa, videokameraa, musiikkia, lehtiä, tabletteja ja internetiä. Valitsimme kyseiset mediavälineet niiden helpon saatavuuden ja käytettävyyden vuoksi. Päiväkodilla on mahdollista päivittäin käyttää kyseisiä mediavälineitä ja tästä syystä päätimme käyttää sellaisia mediavälineitä, jota päiväkodin oma henkilökunta voi myös itse jatkossa hyödyntää.

5.1.1 Ensimmäinen toimintakerta - Tutustuminen

Ensimmäisen toimintakerran tavoitteena oli päästä tutustumaan lapsiin ja virittäytyä opinnäytetyön aiheeseen. Tarkoituksena oli leikkiä hauskoja tutustumisleikkejä, joissa oppisimme tuntemaan toisiamme nimeltä. Kaikki toimintaan osallistuvat lapset olivat samasta ryhmästä, ja näin ollen he olivat toisilleen tuttuja, mutta tulevia kertoja ajatellen oli tärkeää, että lapset oppisivat myös meidän nimet ja me heidän. Tutustumisleikkien ohelle suunnittelimme erilaisia ohjattuja leikkejä, jotka saivat virittäytymään aiheeseen. Toimintakerta sisälsi meidän esittäytymisen sekä lasten informoimisen eli kerroimme, keitä olemme ja mitä teemme heidän kanssaan. Tämän lisäksi leikimme kolmea erilaista leikkiä. Tähän toimintakertaan oli varattu aikaa noin 20 minuuttia.

Ensimmäisen toimintakerran koittaessa, menimme hyvissä ajoin paikalle varmistamaan, että meillä on kaikki tarvittavat laitteet käyttövalmiina. Teimme valmistelut ja kävimme työnjaon läpi, jonka jälkeen otimme toimintaan osallistuvat lapset sisään. Ensimmäisellä kerralla oli yhteensä seitsemän toimintaan osallistuvaa lasta. Lapset tulivat innokkaina, uteliaina ja osajostellen. Aloitimme suunnitellusti menemällä piiriin. Aluksi esittelimme itsemme ja kerroimme mistä tulemme ja miksi tulimme heidän ryhmään. Jotkut lapsista osasivatkin kertoa, että tulimme pitämään heille "kerhoa". Esiteltyä itsemme, kerroimme mitä kaikkea tulisimme tekemään yhdessä. Keksimme yhdessä lasten kanssa kerhollemme nimen, Ilme-kerho.

Aloitimme piirissä istuen käymään lasten nimet eläin-nimileikin avulla. Leikissä, jokainen sai kertoa nimensä ("minä olen X ja olen kissa") ja mikä eläin on, jolloin muut vastasivat ("mekin olemme kissoja, miau") äännellen kerrotun eläimen tavalla. Tarkoituksena oli, että leikki kaikessa hauskuudessaan keventäisi mahdollisesti jännittynyttä tunnelmaa ja samalla oppisimme toistemme nimet. Leikki meni hyvin ja saimme nauraakin eläinten tavalla äännellessä. Sen jälkeen leikimme "jähmettyneet tunteet"-nimistä leikkiä. Leikissä on tarkoitus (huivin kanssa) liikkua tai tanssia musiikin tahdissa. Musiikin pysähtyessä, oli tarkoitus esittää kasvoillaan tai kehollaan ohjaajan kertoman tunteen. Leikin ohjeistukseen kuului myös erilaisten tunteiden nimien kertomista. Kerroimme, että tunteet, jotka täytyy näyttää kasvoillaan ovat ilo, suru, viha ja pelko. Leikin alettua havaitsimme, että joidenkin lasten oli vaikea päästä leikin ideasta kiinni. Sitten ajattelimme, että adjektiivit ovat helpompia lapsille, joten käytimme iloinen, surullinen, vihainen ja pelottava-sanoja. Tämä helpotti huomattavasti.

Jähmettyneet tunteet-leikki sujui lapsilta iloisissa merkeissä. Huomasimme, että huivien käyttö auttoi lapsia. He ikään kuin keskittyivät paremmin musiikin tahdissa liikkumiseen ja tunteen esittämiseen. Huomasimme, että kaikkien tunteiden esittäminen kasvoilla ei ollut yhtä helppoa. Lapset itsekin katsoivat toinen toisiltaan miltä esimerkiksi viha voi näyttää kasvoilla. Tämä havainto antoi meille osviittaa tulevia toimintoja silmällä pitäen. Muutaman

kierroksen jälkeen lopetimme leikin ja keräsimme huivit pois. Sitten oli aika kerätä lapset istumaan ja ohjeistaa viimeiseen leikkiin. Tämän leikin nimi oli "hymyn heitto". Tarkoituksena oli rauhoittua ja päättää toiminta siltä osin. Ohjeitimme leikin. Leikissä oli ideana istua piirissä niin, että leikin aloittaja alkaa hymyillä. Hymyilyn jälkeen leikin aloittaja ottaa hymyn pois itseltään kädellä heittäen sitä vieressä istujalle, joka alkaa itsekin hymyillä. Leikki jatkui niin kauan, että jokainen on saanut heittää hymyn ja ottaa vastaan hymyn. Puhuimme leikistä nimellä hymyn heitto, jossa tartutetaan hymyä toiseen. Leikki nauratti lapsia ja rauhoitti heitä paikalleen. Kaikki lapset näyttivät pitävän leikistä ja jokainen halusi "heittää" hymyä vieressä istujalle. Tähän leikkiin päätimme ensimmäisen toimintakerran, johon kului aikaa noin 15 minuuttia. Toimintakertojen runko oli suunniteltu samanlaiseksi alkaen samaan eläin leikkiin ja loppuen samaan nyt on leikit leikitty- loppulauluun. Toisen toimintakerran ollessa heti ensimmäisen jälkeen, jätimme loppulaulun pois ja päätimme toimintakerran hymyn heitto- leikkiin.

Ensimmäisen eli tutustumiskerralla tavoitteena oli tutustua lapsiin ja virittäytyä opinnäytetyön aiheeseen. Koimme, että ensimmäisen toiminta kerran sisältö vastasi hyvin tavoitteitaan.

5.1.2 Toinen toimintakerta - "Iloiset uutiset"

Toisella toimintakerralla tutustuimme ensimmäiseen käsiteltävään tunteeseen, joka oli ilo. Mediavälineenä käytimme tablettia ja tuotoksena teimme uutisia. Toiminta alkoi ilon pohtimisella. Minkälainen tunne ilo on? Mikä voi tehdä iloiseksi? Tällä toimintakerralla korostui lasten kuuntelun merkitys. Tarkoituksena oli kuulla lasten ajatuksia ilon tunteesta ja siitä minkälaiset asiat/tapahtumat saavat heidät iloisiksi. Tämän jälkeen kerroimme tekevämme uutisia ja pohdimme mikä tekee uutisesta uutisen. Miten uutiset alkavat ja loppuvat? Entä mitä uutiset sisältävät? Sitten katsoimme pätkän lasten uutisista, jotta lapset saivat nähdä vertaistensa tekemiä uutisia. Tämän jälkeen lapset saivat tehdä omat X-ryhmän iloiset uutiset pareittain. Uutisten aiheena oli "minut tekee iloiseksi". Tähän toimintakertaan oli varattu tunti aikaa.

Toinen toimintakerta oli heti ensimmäisen kerran jälkeen. Jatkoimme siitä mihin olimme jääneet ensimmäisen tutustumiseen ja virittäytymiseen keskittyneen ensimmäisen toimintakerran jälkeen. Koska tämä kerta ajoittui heti edellisen jälkeen, ryhdyimme heti tuumasta toimeen. Lapset istuivat jo piirissä edelliskerran hymyn heitto- lopetuksen päätteeksi. Aloitimme toimintakerran pohtimalla iloa. Kysyimme lapsilta, minkälainen ilo on tunteena ja mikä voi tehdä iloiseksi? Lasten pohdintojen kuuntelu ja heidän keskinäisten ajatusten vaihto olivat mielenkiintoista kuunnella. Jotkut lapsista osasivat kertoa hyvin ne asiat, jotka tekivät heidät iloisiksi. Vielä hämmästyttävämpää oli, että kyseiset lapset osasivat perustella hyvin, miksi tietty asia tekee heidät iloiseksi. Meidän ohjaajien rooli oli pitää huolta, että kaikki halukkaat

saavat puheenvuoron ja kaikkien annetaan käyttää oma puheenvuoro loppuun. Tähän saimme-kin puuttua usein, koska osalla lapsista oli paljon kerrottavaa ja toisten kuuntelu meinasi jäädä vähemmälle huomiolle.

Ilon pohtimisen jälkeen kerroimme, että he saisivat tehdä omat X-ryhmän uutiset. Kysyimme lapsilta, josko he ovat katsoneet joskus uutisia. Jotkut kertoivat katsoneensa uutisia, josta puhuttiin sodista ja säästä. Kerroimme lapsille, että kaikki saavat katsoa uutispätkän, jotta jokainen pääsee näkemään millä tavoin uutiset alkavat ja loppuvat. Sen jälkeen kerroimme, että X-ryhmän uutisissa puhutaan iloisista asioista ja siinä jokainen saa kertoa asioita, jotka tekevät iloisiksi. Katsoimme YouTubesta hyvät eväät hyvät uutiset- lähetystä, josta seuraisimme erityisesti uutisten alkamista ja loppumista. Lapsille selvisi, että uutiset alkavat tervehdykseen ja itsensä esittelemiseen ja loppuvat hyvästelyyn. Tämän jälkeen ryhdyimme hommiin ja ohjeistimme tablettien käytössä ja jaoimme lapset pareihin sekä yhteen kolmen hengen ryhmään.

Jokainen ryhmän jäsen sai olla vuorollaan kameran edessä uutistenkertojana toisen ollessa kuvaaja. Alku oli kaikille samanlainen. X-ryhmän uutista päivää, minä olen X. Sitten sai puhua kameraan ja kertoa mikä tekee juuri hänet iloiseksi. Kuvaajan roolina oli videoida mahdollisimman tarkasti sekä antaa uutistenlukijalle rauha puhua. Eli ei saanut häiritä keskeyttämällä, nauramalla tai naurattamalla uutistenlukijaa. Meidän roolina oli avustaa laitteiden käytössä, pitää yllä järjestystä sekä kannustaa lapsia. Osalle toi vaikeutta nimetä iloiseksi tekevät asiat, joten jouduimme vähän kyselemään ja antamaan esimerkkejä siitä mikä tekee meidät iloiseksi. Esimerkkien antaminen auttoi ja sen jälkeen oli helpompi nimetä ja löytää ne asiat, jotka saavat iloiseksi.

Kun kaikki olivat tehneet uutisensa, olikin aika kerääntyä yhteen kuuntelemaan niitä. Tämä ei tapahtunutkaan ihan helposti. Uutisten tekeminen oli saanut lapset vauhtiin ja monella lapsella oli motorista levottomuutta. Tämän takia emme kerääntyneet piiriin kuuntelemaan uutisia vaan teimme pienen rauhoittavan jumpan, minkä jälkeen lapset rauhoittuvat piiriin kuuntelemaan toistensa uutiset. Naurua ja juttua riittikin, koska osan uutiset oli tehty ilmeisesti huumorilla, toisten uutisten ollessa asiallisen vakavia. Kun kaikkien uutiset oli katsottu (luvan kanssa) oli aika päättää toimintakerta ja kerätä lapsilta palaute. Ohjeistimme lapsia palautteen antamiseen ja jaoimme heille pieniä legopalikoita, jotka saisi laittaa "fiilispurkkeihin". "Fiilispurkeissa" oli hymynaama tai surunaama-kuva ja legon sai pistää jompaan kumpaan purkkiin. Päätimme kaksi toimintakertaa sisältäneen päivän, nyt on leikit leikitty- lauluun ja saatoimme lapset omaan ryhmään. Aikaa oli mennyt tasan tunti.

Lasten lähdettyä ryhmäänsä, jäimme purkamaan ja pohtimaan toimintaa. Ensin hämmästelimme, että pysyimme aikataulussa niinkin hyvin. Toisaalta, meillä ei ollut ajan suhteen mitään hätää, koska toiminta ajoittui ryhmän omaan toiminta-aikaan, jolloin lapsilla ei ollut mitään kiirettä ja meidän aikataulu oli joustava. Koimme, että opinnäyteyden tarkoitus ja tavoitteet kulminoituivat hyvin näihin toimintakertoihin. Tunteiden tunnistamista ja nimeämistä sekä mediakasvatuksen teknologikasvatuksellinen näkökulma onnistuivat hyvin. Toimintakerta sisälsi tunteiden tunnistamista sekä nimeämistä (mm. Jähmettyneet tunteet, pohdittaessa iloiseksi tekeviä asioita) ja mediakasvatuksen teknologiakasvatuksellinen näkökulma toteutui lasten käyttäessä tabletteja itse.

5.1.3 Kolmas toimintakerta - ”Pelko kasvoilla”

Kolmannelle toimintakerralle mennessämme saimme iloksemme huomata, että lapset olivat odottaneet tuloamme. Tunnelma oli vapautuneempi, koska olimme selkeästi lapsille jo tuttuja. Kolmannelle tuokiolle osallistui 7 lasta. Aloitimme tuokion tutulla Eläin-nimileikillä piirissä. Eläin-nimileikki oli lapsien mieleen ja saimme yhdessä nauraa ennen pelon tunteen käsittelyä. Osa lapsista keksi omatoimisesti eläimiä ja osaa lapsista autoimme ryhmän kesken eläimen keksimisessä. Eläin-nimileikin jälkeen keskustelimme yhdessä lasten kanssa siitä, mikä saa heidät tuntemaan pelkoa ja jokainen lapsi sai halutessaan vuorotellen kertoa omasta pelostaan. Annoimme lapsille myös vaihtoehdon olla kertomatta, mikäli lapsi niin itse halusi. Suurin osa lapsista kertoi omista pelon kokemuksistaan, mutta osa lapsista ei keksinyt mitään mikä heitä pelottaisi.

Keskustelun jälkeen oli sadun aika. Olimme valinneet saduksi sadun, jossa kerrottiin möröstä ja mörköä pelottavista asioista. Kaikki lapset keskittyivät mielellään kuuntelemaan satua, vaikkakin osalla heistä oli hieman vaikeuksia pysyä paikoillaan. Lukiessamme satua pyrimme keskustelemaan kesken satua lasten kanssa siitä, että minkä näköinen mörkö on peloissaan ja mikä mörköä mahtoi oikein pelottaa. Sadun jälkeen jaoimme lapset kahden hengen ryhmiin ja lapset pääsivät ottamaan toisistaan kuvia, joissa he näyttivät kasvoillaan pelkoa. Kuvien ottamisen jälkeen keräännymme lasten kanssa takaisin piiriin, jossa kävimme kaikkien kuvat läpi vuorotellen. Jokainen lapsi sai halutessaan esitellä oman kuvansa, mutta huomioimme myös, jos joku lapsista ei halunnut kuvaansa näytille. Kuvien läpi käyminen oli lapsista hauskaa ja kaikki halusivat vuorotellen esitellä otoksiaan kavereilleen. Kuvien esittelyn jälkeen jatkoimme samassa piirissä loppulaulun merkeissä ja lopetimme tuokion.

Tuokion lopuksi lapset saivat antaa palautetta ”fiilispurkkeihin” lego palikoiden avulla. Legoja kerääntyi tuokiosta molempiin purkkeihin, mutta hymynaamalla varustettuun purkkiin kerääntyi legoja kuitenkin huomattavasti enemmän. Lapsista oli myös helppo havaita tuokion lopussa, että tuokio oli ollut heidän mielestään mieleinen.

Tuokion aikana lapset osasivat hyvin ilmaista pelkoa. Havaitsimme toimintatuokion aikana, että jokaisella lapsella oli oma käsityksensä pelosta ja sen ilmaisemisesta. Iloksemme huomasimme, että lapset osasivat selkeästi yhdistää sen, mikä mörköä pelotti ja he osasivat hienosti ilmaista kasvoillaan pelkoa. Osa ryhmäläisistä kuitenkin olivat hieman ujoja, joten he eivät halunneet kertoa/ näyttää pelkoa kesken sadun. Suurin osa ryhmän lapsista keskittyi kuvien ottamiseen ja pelon tunteen ilmaisemiseen hienosti, mutta vilkkaimmilla lapsilla oli hieman vaikeuksia keskittymisen kanssa. Kuitenkin myös vilkkaimmat lapset pääsivät kuvaamaan ja olemaan kuvattuina ja tuokio oli heidän mielestään selkeästi jännä, koska he pääsivät keskenään ottamaan toisistaan kuvia aikuisen avustuksella. Ryhmän lapset osasivat pääsääntöisesti hienosti ilmentää kasvoillaan pelkoa eri tavoin ja kuvat olivat tuokion kannalta erittäin onnistuneita. Kameran käyttö mediavälineenä oli hyödyllistä myöskin siitä näkökulmasta, että lapset pääsivät näkemään miltä pelko näytti heidän omilla kasvoillaan. Toimintakerta kesti noin tunnin. Koemme, että toimintakerta oli toiminnan ja mediavälineen valinnan osalta onnistunut. Tavoitteena toimintakerralle oli, että lapset osaisivat tunnistaa pelkoa sekä ilmentää sitä omilla kasvoillansa. Mielestämme toimintakerran tavoitteet toteutuivat hyvin.

5.1.4 Neljäs toimintakerta - ”Suru paperilla”

Neljännellä toimintakerralla käsitelimme surua musiikkimaalauksen avulla. Ennen tuokion aloitusta keskustelimme lasten kanssa surusta ja siitä mikä saa heidät tuntemaan olonsa surulliseksi. Soitimme lapsille muutaman eri kappaleen, jotka olivat surullisen kuuloisia. Tämän jälkeen lapsi sai maalata itse paperille vesiväreillä ja pensseleillä miltä suru heidän mielestään näytti. Tavoitteenamme oli, että lapsi oppisi tunnistamaan ja käsittelemään surua tunteena sekä myös kuvittamaan sitä. Jokainen lapsi sai halutessaan esitellä oman maalauksensa toiminnan lopuksi ja kertoa siitä. Toimintakerta kesti noin yhden tunnin.

Toimintakerta aloitettiin tuttuun tapaan Eläin-nimileikillä. Tämän kertaiselle toimintakerralle osallistui 7 lasta. Eläin-nimileikin jälkeen ryhdyimme koko ryhmän voimin pohtimaan surua tunteena ja keskustelemaan siitä mikä heidät saa surulliseksi. Ennen toimintakerran todellista toimintaa päätimme ottaa lennosta jo tutun jähmettyneet tunteet-leikin lasten toiveesta. Lapset saivat liikkua musiikin tahdissa huiveja heilutellen ja musiikin loppuessa lapset pysähtyivät ja saivat näyttää kasvoillaan surun. Jähmettyneet tunteet-leikin jälkeen ryhdyimme itse toimintaan, eli maalaamiseen. Soitimme lapsille surullisen kuuloisia musiikkia ja lapset saivat maalata paperille surua vesivärein. Kun lapset olivat saaneet maalauksensa valmiiksi, palasimme takaisin piiriin keskustelemaan maalauksista. Jokainen lapsi sai halutessaan vuorollaan kertoa omasta maalauksestaan ja esitellä sen ryhmäläisille. Ajattelimme ryhmämme kesken, ettemme halua lopettaa toimintakertaa liian synkkään aiheeseen, joten kävimme lasten kanssa lopuksi vielä hymynheitto-leikin läpi. Lapset olivat tästä mielissään ja se oli hyvin

luonteva siirtymä surullisesta iloiseen tunteeseen. Toimintakerran lopuksi jokainen lapsi sai tuttuun tapaan antaa palautetta fiilispurkkien avulla. Fiilispurkit täyttyivät tällä kertaa melko tasaisesti, mutta hymypurkissa legoja oli enemmän. Toimintatuokion jälkeen jäimme ryhmämme kesken keskustelemaan tuokiosta ja siitä, mikä meni hyvin ja mitä olisi voinut tehdä toisin.

Lapset pohtivat ryhmässä surua tunteena ja sitä, mikä saa heidät surulliseksi. Ryhmän lapset osasivat hienosti pohtia ja kertoa asioita, jotka saa heidät tuntemaan olonsa surulliseksi. Surusta keskusteltaessa huomasimme myös, että lapset yhdistivät itkun suoraan suruun. Toimintakerrasta pystyi hyvin havaitsemaan sen, että myös ryhmän vilkkaimmatkin lapset rauhoittuivat tekemisen ääreen ja se tuntui olevan kaikille mieluista tekemistä. Kaikki lapset maalasivat maalauksiaan rauhallisesti ja niihin keskittyen. Maalauksista oli helposti huomattavissa surua. Osa maalauksista oli hyvin tumman sävytteisiä ja osassa maalauksista oli surullisia kasvoja sekä kyneleitä. Jokainen lapsi sai halutessaan vuorollaan kertoa omasta maalauksestaan ja esitellä sen ryhmäläisille. Huomasimme, että myös ne lapset, jotka eivät olleet surusta halunneet kertoa ennen maalaamista olivat oivaltaneet surun tunteena ja halusivat kertoa maalauksistaan sekä siitä, mikä heidän maalauksessaan on surua. Toimintatuokiosta oli havaittavissa, että tuokio oli selkeästi mieluisimpia musiikkimaalauksen vuoksi. Jokainen lapsi tykkäsi maalata musiikin tahtiin ja osasi tuoda surua hienosti esiin maalauksissaan.

5.1.5 Viides toimintakerta - ”Vihaiset kasvot”

Viidennellä toimintakerralla paikalla oli 7 lasta. Aloitimme toiminnan jo tutuksi tulleella Eläin-nimileikillä. Eläin-nimileikin jälkeen kysimme lapsilta muistavatko he mitä tunteita olimme aikaisemmillä toimintakerroilla jo käsitelleet ja mitä he arvelivat tämän toimintakerran tunteen olevan. Lapset muistivat hienosti kaikki aikaisemmin käsittelemämme ilon, surun ja pelon tunteet ja arvasivat heti ensimmäiseksi, että tämän kertainen aiheemme tulee olemaan vihan tunne. Keskustelimme piirissä lasten kanssa asioista, jotka mahdollisesti itseä suututtavat tai saavat vihaiseksi. Osa lapsista kertoi mielellään esimerkkejä asioista, jotka heidät ovat saaneet viime aikoina vihaisiksi ja osa ei osannut kertoa mitään tiettyä asiaa tai tapahtumaa. Kerroimme lapsille, että tulisimme tällä kerralla askartelemaan vihaiset kasvot. Käytimme mediavälineenä tablettia, josta YouTubesta näytimme lapsille videopätkän, jossa oli ohjeet vihaisen emojin askartelemiseen. Jaoimme lapsille punaista kartonkia, sakset, mustat puuvärit sekä kertakäyttölautaset, joiden avulla he piirsivät kartongille ympyrän, josta tulisi tämä vihainen emoji. Lapset istuivat pareittain tabletin viereen, josta saivat ottaa mallia emojin tekemiseen. Lapset saivat tehdä työnsä omaan tahtiinsa, eikä ketään hoputettu. Nopeammin työnsä valmiiksi saaneet lapset tulivat hieman levottomiksi joutuessaan odottamaan muita, joten keksimme heille lennosta täksi ajaksi muuta puuhaa.

Toimintakerran tavoitteena oli keskustella lasten kanssa vihan tunteesta ja sen tunnistamisesta. Lasten kanssa keskusteltiin ja yhdessä mietittiin mitkä asiat saavat vihaiseksi ja tuottavat vihan tunteen. Toimintakerralla käytimme mediavälineenä tabletteja, joista lapset saivat YouTubea hyödyntämällä piirtää tuokion päätteeksi vihaiset kasvot. Kasvot olivat tutut monelle, koska tämä emoji esiintyy esimerkiksi WhatsApp-sovelluksessa. Tästä syystä niiden piirtäminen ei ollut niin vaikeaa, jolloin tekeminen oli mukavaa aiheen synkkyudesta huolimatta. Aikaa toimintakertaan kului noin tunti.

Lopuksi kokoonnuimme takaisin piiriin ja pidimme lasten kanssa taidenäyttelyn, jossa jokainen sai vuorollaan halutessaan esitellä oman vihaisen emojiinsa muille. Tuttuun tapaan lopuksi päätimme toimintatuokion loppulauluun ja palautteen keräämiseen lapsilta fiilispurkkien avulla.

Tunnelma oli aikaisempiin kertoihin verrattuna hieman rauhallisempi. Eläin-leikkiä leikittäessä kaikki jo mielellään keksivät mitä eläimiä halusivat olla eikä ketään lapsista tarvinnut enää auttaa eläimen keksimisessä. Keskustelimme tuokion aluksi lasten kanssa tunteista, joita olimme jo aikaisemmilla kerroilla kerenneet käsittelemään ja lapset keksivät heti tuokiomme alussa mikä perustunne on vielä käsittelemättä. Oli hienoa huomata, että lapset keksivät ilman meidän apuamme heti mikä tunne tällä kertaa tulisi käsittelemään. Lapset tuntuivat olevan mielissään siitä, että pääsevät käsillään tekemään jotain konkreettista. Lapset olivat hienosti osanneet kuvittaa vihan tunteen emojiin kasvoille ja osa oli antanut mallin lisäksi oman luovuutensa kukkia ja näin saanut emojiista jopa vieläkin vihaisemman näköisen. Mediavälineenä YouTube tuntui olevan kaikille lapsille entuudestaan tuttu ja jokainen tiesi, kuinka sitä käytetään ja kuinka se toimii. YouTube:n käyttö mediavälineenä toimintakerralla toimi odotetusti.

5.1.6 Kuudes toimintakerta - ”Tunteiden skaala”

Viimeisellä toimintakerralla kokosimme kaikki käsittelemämme tunteet yhteen. Toteutimme tunnekuvakollaasin isolle kartongille, johon lapset saivat leikata lehdistä kuvia jokaisesta käsittelemästämme tunteesta. Jaoimme kartongin neljään osaan tunteiden mukaan ja jokaiseen osioon liimattiin lehdistä löytyneitä kuvia kyseisestä tunteesta. Koska opinnäytetyössämme käsitellyt perustunteet ovat enimmäkseen negatiivisia tunteita niin päätimme, että viimeinen kerta olisi hyvä päättää kertaukseen kaikista käsittelemistämme tunteista. Ajattelimme järjestää lopuksi myös herkutteluhetken lapsille, jotta kenellekään ei jäisi ikävien tunteiden käsitteystä paha mieli ja voisimme päättää työskentelymme iloihin tunnelmiin. Viimeiselle toimintakerrallemme olimme varanneet vähän enemmän aikaa herkutteluhetken vuoksi. Toimintakertaan aikaa meni noin puolitoista tuntia.

Aloitimme toimintakerran viimeistä kertaa Eläin-nimileikillä piirissä istuen käyden paikallaolijat läpi. Tällä kerralla paikalla oli vain kuusi lasta yhden ollessa edelleen kipeänä ja toisen viettäessä vapaapäivää. Viimeinen toimintakerta piti sisällään kaikki aikaisemmin käsittelemämme tunteet ja toimi näin ollen kertauksena kaikelle. Kerroimme Eläin-nimileikin jälkeen lapsille, että tuokiomme päätteeksi tulisimme vähän herkuttelemaan, koska tämä olisi meidän Ilme-kerhon viimeinen toimintakerta. Kertasimme piirissä kaikki käsittelemämme tunteet vuorotellen ilmentämällä kasvoillamme kaikki yhdessä eri tunteita ja kävimme läpi mitä toimintakertamme tulisi herkuttelun lisäksi sisältämään. Mediavälineenä tällä kerralla käytimme sanomalehtiä. Jaoimme lapsille saksia, liimaa ja sanomalehtiä ja ohjeistimme lapsia etsimään lehdistä kuvia, joissa ilmenee suru, viha, ilo ja pelko. Olimme jakaneet piirtämällä ison valkoisen paperin neljään eri osa-alueeseen, johon lopuksi lapset liimasivat löytämiään kuvia oikeisiin lokeroihin paperilla. Lapset saivat sanomalehtiä selaamalla tutustua tähän mediavälineeseen itse ja oppia tunnistamaan ja löytämään sieltä pyydettyjä asioita. Saatuaamme tehtävän tehtyä katselimme yhdessä isoa valkoista paperia, joihin kaikki tunteet olivat omiin lokeroihinsa jaettu.

Varsinaisen tehtävämme jälkeen, leikimme lasten omasta pyynnöstä vielä ensimmäiseltä kerralta tuttua jähmettyneet tunteet- leikkiä, jossa musiikki soi ja musiikin sammuesssa ohjaaja sanoo jonkun tunteen ja kaikki pysähtyvät patsaiksi ottaen kasvoilleen kyseisen tunteen. Lapset tuntuivat tykkäävän leikistä. Tämän jälkeen pääsimme vihdoin herkuttelemaan ja jokainen lapsi oli sitä kovasti odottanut alusta asti. Olimme tuoneet tullessamme pientä naposteltavaa ja juotavaa ja niitä nauttiessamme keskustelimme yhdessä lasten kanssa toimintakertoistamme. Kyselimme muun muassa mistä lapset olivat pitäneet eniten ja mitä heille ylipäättään oli jäänyt kerroista mieleen. Melkein yksimielisesti lapset vastasivat, että maalaaminen, joka oli surun tunteen kerralla, oli ollut mukavinta. Lopuksi vielä päätimme tuokiomme yhteiseen loppulauluun piirissä ja keräsimme palautteen lapsilta fiilispurkkeihin.

Lapset innostuivat sanomalehtien selailusta ja jokainen keskittyi etsimään ja leikkaamaan kuvia itsenäisesti. Tehtävä sai lapset todella miettimään ja pohtimaan löytämiensä ihmisten ilmeitä ja sitä mitä ne kuvastavat. Sanomalehtien käyttö mediavälineenä tunteiden tunnistamisessa oli mielestämme loistava ja lapset pitivät siitä. Lapset huomasivat heti, että ilon tunteen lokerikko oli aivan täynnä kuvia iloisista ihmisistä ja muissa lokeroissa oli vain muutamia kuvia. Oli mukavaa, että ilon tunne voitti ja kaikille jäi siitä hyvä mieli. Tällä viimeisellä kerralla melkein kaikki legopalikat tipahtivat ilopurkkiin. Pohdimme yhdessä, että herkuttelulla saattoi olla vaikutusta asiaan.

5.2 Pohdintaa toimintakerroista

Ensimmäisellä toimintakerralla virittäydyimme aiheeseen ja lapset ilmaisivat tunteita kasvoilla. Havaintojemme mukaan lapsilla oli erilaiset kyvyt tunteiden ilmaisemisen suhteen. Toisella toimintakerralla pohdimme iloa ja iloiseksi tekeviä asioita ja teimme aiheesta uutisen. Tällä toimintakerralla havaitsimme, ettei ole helppoa yhdistää asioita ilon tunteeseen, joten jouduimme sanoittamaan asioita lapsille. Mediaväline soveltui hyvin uutisten tekemiseen.

Kolmannella kerralla käsittelimme pelkoa sadun avulla. Jälleen kerran kerta sisälsi tunteen eli pelon tunnistamisen (sadusta esitettyjen kysymysten avulla) nimeämistä sekä sen ilmentämistä kasvoilla. Kirjasta luettu satu ei ehkä ole kovin ihmeellinen mediavälineeksi, mutta siitäkin huolimatta se soveltui hyvin pelon tunteen käsittelyyn. Pelko oli tunteena helposti tunnistettavissa oleva. Lapset osaavat hyvin nimetä, sekä ilmentää sitä kasvoillaan.

Neljännellä kerralla käsittelimme surua musiikkimaalauksen avulla. Musiikkimaalaus soveltui mielestämme hyvin surun käsittelyyn. Surun tunteen tunnistamista ja ilmentämisen harjoittellessa havaitsimme jälleen lasten eri tasoiset taidot. Toiset osasivat hyvin sanoittaa ja ilmentää surua, mutta toisilla se yhdistyi vahvasti vain itkuun ja itkeviin kasvoihin.

Viidennellä toiminta kerralla käsittelimme vihan tunnetta ja tutustuimme YouTube sovellukseen. Keskustellessa itseä vihaiseksi tekevistä asioista, harjoittelimme tunteiden nimeämistä ja tunnistamista. Havaitsimme, että lapset ovat eri taitoisia vihan ilmentämisen suhteen ja joillakin tuotti vaikeuksia esittää vihan tunnetta kasvoillaan. Tämä havainto yllätti meidät, koska vastaavaa vaikeutta ei ilmennyt muiden tunteiden kohdalla, ainakaan näin paljon. Vihaisen kasvon tunnistaminen on tärkeää, joten katsoimme YouTubesta vihaisen emojiin tekemisen. Sen jälkeen jokainen lapsi teki sellaisen itse. Vihan tunteen käsittely YouTuben avulla mahdollisti hyvin opinnäytetyön tavoitteena toteutumisen. Tuokiolla käytetty mediaväline oli erilainen, jota ei käytetä päiväkodin arjessa usein, mikä osaltaan innosti lapsia ja toivon mukaan myös päiväkodin varhaiskasvattajia.

Viimeisellä toiminatakerralla kokosimme kaikki käsittelemämme tunteet ja mediavälineet ja käytimme mediavälineenä sanomalehtiä. Teimme tunnekuvakollaasin ilon, pelon, surun ja vihan tunteista niin, että leikkasimme lehdistä näitä tunteita esittäviä kuvia. Tällä tavoin toteutimme opinnäytetyön punaisena lankana olleen tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen. Tällä viimeisellä kerralla eri tunteita ilmentävien kuvien löytäminen onnistui hyvin. Havaitsimme, että jopa ne lapset joilla oli vaikeuksia itse ilmentää tunteita kasvoillaan, löysivät nyt kuvista helposti kyseisiä tunteita ilmentäviä kasvojen kuvia. Tämän havainnon pohjalta, tu-

limme miettineeksi, että olisi voinut ehkä käyttää peilejä hyödyksi. Peilien avulla lapset olisivat voineet katsella itseään ja nähdä minkälaisia ilmeitä he tekivät minkäkin tunteen kohdalla. Tähän johtopäätökseen päädyimme viimeisen toimintakerran aikana, joten emme voineet hyödyntää tätä.

6 Arviointi

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli lasten tunnetaitojen tukeminen mediavälineitä hyödyntämällä. Arvioimme opinnäytetyötä eri näkökulmista ennalta sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Arvioimme työtä myös lasten näkökulmasta keräämällä heiltä palautetta suullisesti ja "fiilispurkeilla" sekä havainnoimalla aktiivisesti heitä tuokioiden aikana. Tässä kappaleessa arvioimme opinnäytetyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella toimintaa tunnetaitojen, erityisesti tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen tukemiseksi. Tämän takia arvioinnissa tulee painottumaan tämän tavoitteen onnistumisen kuvaaminen. Tunne- ja vuorovaikutusohjaaja Anne-Mari Jääskisen (2017) jaotellessa tunnetaitojen osa-alueita, nimesi hän tunteen tunnistamisen ensimmäiseksi askeleeksi. Hänen mukaan se vaatii tietoisuutta itsestä sekä omasta kehosta, kykyä havainnoida itseään sekä oikeanlaisen nimen antamista tunteelle. Tämän vuoksi opinnäytetyön punaisena lankana on ollut tunteiden tunnistamista ja niiden nimeämistä tukevien toimintojen järjestäminen niin, että mediavälineitä hyödynnetään toiminnassa.

Teemme tätä opinnäytetyötä kolmen opiskelijan voimin. Tämä mahdollistaa sen, että yksi opiskelija on aina vuorollaan havainnoijan roolissa. Havainnoivan opiskelijan tehtävänä on havainnoida toimintatuokioilla tapahtuvaa toimintaa (ennalta sovittuja asioita) ja tehdä muistiinpanoja. Koska keskitymme opinnäytetyössä tunteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen, keskityimme havainnoimaa näiden asioiden kannalta merkityksellisiä asioita. Havainnoimme muun muassa lasten erilaisen tunneilmaisusanojen käyttöä, kykyä ilmaista tunteita sekä käytettävän mediavälineen soveltumista kyseiseen toimintakertaan. Toimintakertaa havainnoiva opiskelija keskittyi havainnoimaa ja tekemään muistiinpanoja painottuen juuri edellä mainittuihin seikkoihin.

6.1 Arviointi meidän näkökulmasta

Päädyimme opinnäytetyömme aiheeseen kiinnostuksesta tunnetaitoja kohtaan ja tulevana varhaiskasvatuksen työntekijöinä olimme kiinnostuneita erityisesti lasten tunnetaidoista. Toimme teoriassa esille, että kulttuurilla on vaikutus tapaamme olla tunteiden kanssa ja että kasvatuksella voidaan vaikuttaa tunteiden ilmaisemiseen ja tiedostamiseen (Puolimatka 2010). Tun-

netaidoilla tarkoitetaan tapaa, jolla suhtaudumme tunteisiin ja olemme niiden kanssa ja niiden tunnistaminen sekä nimeäminen ovat ensimmäiset askeleet tunnetaitojen opettelussa (Jääskinen 2017).

Koemme saavuttaneemme opinnäytetyön tavoitteet. Suunnittelimme ja toteutimme lapsia innostavaa ja osallistavaa toimintaa, jossa pystyttiin tukemaan lasten tunteiden tunnistamista sekä nimeämistä. Opinnäytetyön tavoitteiden mukaisesti, käytimme kaikissa toiminnoissa mediavälineitä. Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamista puoltaa se, että kaikki toimintatuokioiden aikana tehdyt toiminnot olivat sellaisia, jossa lapset joutuivat pohtimaan tunteita, antamaan niille nimiä, sekä ilmaisemaan tunteita. Tästä parhaana esimerkkinä on jähmettyneet tunteet-leikki, jossa lapset joutuivat pohtimaan ja ilmaisemaan kuulemansa perustunteen.

Kuten edellä mainitsimme, jokaisella toimintakerralla oli yksi havainnoija, joka keskittyi ennalta sovittujen asioiden havainnointiin. Näiden havaintojen, muistiinpanojen ja meidän yhteisten reflektioiden pohjalta havaitsimme, että toimintaan osallistuneiden lasten tunteiden tunnistaminen, nimeäminen sekä tunteiden ilmaiseminen oli eri tasoista. Toimimme teoriassa esille, että, jotta lasten tunnetaidot voivat kehittyä suotuisasti, tulisi heidän saada elinympäristössään mallia siitä, kuinka tunteiden kanssa toimitaan sekä toistuvaa tunteiden sanoittamista. Tähän lukeutuu myös se, että aikuinen voi sanoa olevansa vihainen jostakin ja uskaltaa näyttää lapselle vihan tunteen. Näin ollen lapsikin oppii tunnistamaan ja yhdistämään vihaa tietynlaiseen kasvojen ilmeeseen. Tärkeää on se, että lapsi oppii samalla, kuinka toimia vihan tunteen kanssa, mitä voi tehdä ja mitä ei.

Vaikka keskityimme havainnoimaan lasten tunteiden tunnistamista ja tunteiden nimeämistä havaitsimme myös, että lasten tunneilmaisusanojen käyttö oli hyvin monipuolista. Toimintaan osallistuneet lapset käyttivät monipuolisesti erilaisia tunneilmaisusanoja, myös sellaisia, joita emme käsitelleet opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa, kuten esimerkiksi inho, hämmästys ja syyllisyys. Tämän ajatteleimme johtuvan siitä, että kyseinen päiväkotitoiminta on tunnetaitoihin pedagogisesti painottunut ja näin ollen, tunteet ja niistä puhuminen ovat yleisiä.

6.2 Arviointi lasten näkökulmasta

Tuokioiden aikana keräsimme lapsilta palautetta "fiilispurkeilla". Fiilispurkeissa toisessa purkissa oli kuva surunaamasta ja toisessa hymynaamasta. Lapset saivat laittaa legopalikan haluamaansa purkkiin sen perusteella mitä oli toiminnasta tykännyt. Pääsääntöisesti jokaisen toimintakerran jälkeen hymynaamapurkkiin tuli legopalikoita enemmän kuin surunaamapurkkiin, mutta myös surunaamapurkkiin tuli legoja. Fiilispurkkien avulla saimme osallistettua lapsia toiminnan arviointiin. Havaitsimme kuitenkin, että "fiilispurkit" eivät olleet kovinkaan

luetettavia arviointivälineitä. Keräsimme palautteen "fiilispurkkeihin" juuri ennen lasten lähtöä, jolloin heillä oli kiire lähteä ulos leikkimään. Huomioimme, että lapset eivät tällöin jaksaneet keskittyä siihen, kumpaan purkkiin he legopalikan laittoivat ja näin ollen legopalikka saattoi tipahtaa kumpaan tahansa purkkiin. Usein arviointitilanne meni myös lapsilla leikkimiseksi. Vaikka tiesimme, että "fiilispurkit" eivät ole luotettavia arviointivälineitä, mielestämme oli kuitenkin tärkeää, että saimme lapset osallistettua jollakin konkreettisella tavalla arviointiin.

Fiilispurkkien lisäksi havainnoimme lapsia aktiivisesti toiminnan aikana ja havainnoimalla saimme luotettavampaa tietoa siitä, mitä lapset olivat todellisuudessa pitäneet toteutuneesta toiminnasta. Pystyimme jokaisella toimintakerralla havaitsemaan sen, että toiminta oli pääsääntöisesti ollut lasten mielestä mielekästä ja mukavaa. Huomasimme, että lasten mielestä mieluisinta toimintaa oli sellainen toiminta, jossa lapset saivat tehdä itse jotain käsillään. Lapset odottivat aamuisin innolla tuloamme, josta pystyimme päättämään toiminnan olleen lapsista mieluisaa. Viimeisen kerran jälkeen lapset olivat harmissaan, ettei ryhmä enää koonnu ja toiminta päättyi.

Keskustelimme lasten kanssa jokaisen toimintakerran lopuksi toiminnasta, jolloin lapset saivat antaa palautetta toiminnasta myös suullisesti. Keskustellessa lasten kanssa he kertoivat pitäneensä varsinkin toimintakerrasta, jolloin he saivat maalata. Lasten suullisesta palautteesta oli huomattavissa selkeästi, että heidän suosikki toimintakerroiksi muodostuivat kerrat, jolloin he pääsivät askartelemaan/ maalaamaan. Lisäksi pyrimme aktiivisesti pitämään toiminnan aikana keskustelua yllä ja esimerkiksi ennen tuokion aloitusta saatoimme keskustella edellisestä tai menneistä toimintatuokioista, jolloin lapset saivat tuoda mielipiteitään toiminnasta ilmi. Viimeisellä toimintakerralla keskustelimme lasten kanssa vielä hieman enemmän kaikista toimintakerroista ja jokainen sai vuorollaan kertoa mistä toiminnasta piti ja minkä vuoksi.

7 Luotettavuus & eettisyys

Koemme, että sensitiivisyys ja eettisyys ovat tässä opinnäytetyössä erityisen suuressa ja tärkeässä roolissa, koska kohderyhmänämme ovat lapset ja käsittelemme tunteita. Varmistaaksemme työmme eettisyyden haimme Vantaan kaupungin sivistystoimesta tutkimuslupaa. Lupa toiminnallisen kokonaisuuden toteuttamiseen myönnettiin maaliskuussa 2018. Tutkimuslupan saatuaamme toimitimme toimintasuunnitelman päiväkotiryhmän kasvattajalle sekä tiedotimme lasten vanhempia/ huoltajia tulevasta toiminnastamme. Tiedotteessa kerroimme heille, mitä tulemme tekemään ja miksi. Tiedotteessa vanhemmilta/ huoltajilta pyydettiin myös lupaa, että lapsi/ huollettava sai osallistua toimintaan. (Ks. liite 1.) Tiedotteessa toimimme vanhem-

mille/ huoltajille esille sen, ettei päiväkodin, ryhmän tai lapsen nimeä julkaista opinnäytetyössä. Tiedotimme myös, ettei lasten töiden tuotoksia sisällytetä julkaistavaan opinnäytetyöhön. Näin ollen kenenkään lapsen henkilöllisyyttä ei voi tunnistaa.

Koska opinnäytetyömme käsittelee tunteita, pyrimme olemaan toimintakerroilla sensitiivisiä lasten reaktioille ja reagoimme niihin tarpeen mukaan. Jo toimintaa suunniteltaessa pyrimme kiinnittämään huomiota tuokioiden rakenteeseen ja siihen, miten tulemme tuokiot päättämään. Lisäksi pyrimme suunnittelemaan toiminnan niin, että käsittelemme tunteita hyvin pin-tapuoileisesti, jottei lasten oma psyyke vaarannu toimintatuokioiden aikana. Varauduimme ennen toimintaa siihen, että lapsilla saattaa esiintyä voimakkaita tunnereaktioita tuokiosta johtuen. Sovimme ryhmämme kesken, että jos näin käy tullaan lapsi ohjaamaan välittömästi ryhmän omien varhaiskasvattajien luokse. Ryhmämme lapsista kenelläkään ei kuitenkaan tällaisia tunnereaktioita tullut toiminnan aikana esiin.

Varmistimme jokaisen toimintatuokion päätteeksi, että lapset lähtivät tuokioista hyvissä tunnelmissa. Päätimme jokaisen toimintatuokion iloisein tunnelmiin eri leikkien avulla, jotta tuokion aikana käsitellyt negatiiviset tunteet eivät jäisi tuokiosta päällimmäiseksi lapsien mieleen.

8 Pohdinta

Tulevina varhaiskasvatuksen ammattilaisina koimme lasten tunnetaitojen osaamisen merkityksellisenä. Tunteet ovat osa elämää ja tiedetään, että jopa vastasyntyneellä on kyky ja tarve ilmaista tunteita eri tavoin. Esimerkiksi itku on vastasyntyneen tapa ilmaista nälän tunnetta. (Jääskinen 2017, 74-75.) Toimimme teoriassa esille, että kehitys tunteiden kokemisessa, säätelämisessä, ilmaisemisessa sekä ymmärtämisessä on nopeaa varhaislapsuudessa (Nummenmaa 2010, 166). Koska tunteiden ilmaiseminen on yksi osa-alue tunnetaidoista, halusimme työ-sämme havainnoida myös lasten tunteiden ilmaisua nimeämisen ja tunnistamisen lisäksi. Jotta lapsi pystyy ilmaisemaan tunteen, on tämän täytynyt ensin osata tunnistaa ja nimetä kyseinen tunne. Hyvien tunnetaitojen positiiviset vaikutukset yksilön elämään ovat tutkimusten mukaan kiistattomia. On havaittu, että ne lapset, jotka osaavat tunnistaa sekä nimetä tunteita ovat suosittuja, sosiaalisilta taidoiltaan taitavia sekä vähemmän aggressiivisia (Nummenmaa 2010, 178-179). Halusimme toteuttaa toiminnallisen opinnäytetyön liittyen tunteisiin ja liitimme mediavälineet osaksi sitä, koska mediakasvatus on hyvin ajankohtainen aihe ja sen toteuttaminen on varhaiskasvatussuunnitelmassakin varhaiskasvatusta velvoittavaa. Nykypäivänä erilaisten mediavälineiden käyttö kouluissa ja päiväkodeissa on yleistynyt suuresti ja tulevaisuudessa niiden käyttö tulee entisestään lisääntymään. Tästä syystä koimme, että varsinkin uusimpien mediavälineiden kuten tablettien hyödyntäminen ja käyttäminen toiminnassamme oli järkevää ja perusteltua.

Mediavälineet soveltuivat hyvin tunnetaitojen tukemiseksi suunniteltuihin tuokioihin. Havaitsimme, että toimintaan osallistuneet lapset olivat hyvin kiinnostuneita käyttämistämme mediavälineistä. Mm. tabletit olivat kaikille lapsille entuudestaan tuttuja ja kaikki osasivat niitä käyttää ja tämä innosti lapsia toimintaan. Lapset olivat mielissään saadessaan katsoa omia ja muiden mediavälineillä tuottamia tuotoksia. Huomasimme, että lapset olivat tottuneita YouTuben käyttäjiä ja mielellään alkoivat neuvomaan meitä ohjaajia sen käytössä. Tämän havainnon teimme viidennellä toimintakerralla, kun käsittelimme vihan tunnetta. Vastaavasti taas teimme huomion, että sanomalehdet eivät olleet kovin tuttuja lapsille ja vaikutti siltä, ettei kaikki välttämättä koskaan olleet selaileet sanomalehteä aikaisemmin. Tämän päättelimme siitä, että lapsille tuotti vaikeuksia sanomalehden käsittely ja sanomalehden selaaminen sivu kerrallaan.

Opinnäytetyötämme aloittaessa meillä kaikilla oli melko suppea käsitys siitä, mitkä kaikki lasketaan mediavälineiksi. Vasta teoriaa läpikäydessämme ennakkoluulomme karisi ja meille selvisi kaikessa laajuudessaan mitkä kaikki lasketaan mediavälineiksi. Mediavälineiden käytön tärkeys sekä niiden laajat käyttömahdollisuudet lasten tunnetaitojen tukemisessa olivat yksi tärkeimmistä oivalluksistamme opinnäytetyötä tehdessämme. Olemme nyt tietoisempia siitä, kuinka paljon ja millä eri tavoin erilaisia mediavälineitä pystyy hyödyntämään lasten tunnetaitojen tukemisessa ja valmiimpia siirtämään oppimaamme käytännön työhön. Opimme myös sen, että käytettävä mediaväline voi olla hyvinkin yksinkertainen ja tuttu, kuten esim. kirja ja tästä huolimatta se voi olla lapsia innostava. Havaitsimme, että meidän omat ennakkoluulot tiettyjen mediavälineiden soveltuvuutta kohtaan olivat turhia ja käyttämämme välineet soveltuivat hyvin tunnetaitojen tukemiseen.

Havaitsimme usean toimintatuokion aikana, että lasten tunteiden nimeämisen ja tunnistamisen taidoissa oli havaittavissa lasten välillä eroja. Tämän oli havainnut myös Kangas (2016, 66), joka havainnoi tunnetaitoja käsittelevässä opinnäytetyössään alakouluikäisiä lapsia. Jotta lasten väliset erot tunnetaidoissa saataisiin tasaantumaan, koemme, että olisi tärkeää tukea niitä enemmän jo varhaiskasvatuksessa.

Halusimme ottaa lasten osallisuuden huomioon opinnäytetyömme toteutuksessa. Osallisuuden nähdään (THL, 2016) rakentuvan kuudesta eri osa-alueesta, osallisuuden portaista. Ensimmäisenä osallisuuden rakennuspalikkana on mahdollisuus osallistua ja kieltäytyä. Jokaisella toimintakerralla lapset saivat muuan muassa päättää itse osallistumisestaan. Lapsia kannustettiin osallistumaan kaikkeen toimintaan, mutta mihinkään ei pakotettu ja lapsille annettiin mahdollisuus halutessaan vain seurata vierestä, kun muut osallistuivat. Omia tuotoksiaan ei tarvinnut näyttää ja esitellä muille, mikäli itse ei halunnut. Lapset pääsivät osalliseksi arviointia antamalla toiminnasta palautetta itsenäisesti fiilispurkkien avulla. Koimme tärkeäksi

antaa lapsille mahdollisuuden saada äänensä kuuluville myös fiilispurkkien avulla, vaikka tiesimme, ettei tällä tavoin kerätty palaute ole kovin luotettavaa tietoa. Tästä syystä lasten kanssa käytiin myös avointa keskustelua toiminnan toteutumisesta.

Palautteen saamisen kannalta olisi ollut tärkeää, että toimintamme ohjaamista olisi ollut seuraamassa esimerkiksi joku päiväkodin kasvattajista. Ulkopuolinen henkilö olisi osannut arvioida onnistumistamme ryhmän ohjaamisessa ja kertoa kehittymistarpeista ja kertonut kehitysehdotuksia. Toisaalta koemme, että pystyimme vapaammin ja rennommin toimimaan ohjaajina, kun saimme itsenäisesti keskenämme toimia emmekä joutuneet keskittyä jännittämään muiden ulkopuolisten mukana oloa.

Totesimme myös, että tarvitaan vielä suunnitelmallisempaa ja toistuvampaa toimintaa, jotta lapset hyötyisivät toiminnasta parhaalla mahdollisella tavalla ja se olisi hyvä ottaa huomioon, mikäli samasta aiheesta tehdään jatkossa opinnäytetyö. Päiväkotitoiminta on ympäristö, jossa toimintaa pystytään suunnittelemaan ja toiminta voidaan ottaa osaksi lasten arkea tehden siitä toistuvaa. Tästä syystä toivomme, että kaikki varhaiskasvatuksen kasvattajat rohkeasti ottavat mediavälineet osaksi jokapäiväistä lasten oppimista ja hyödyntävät niitä lasten tunnetaitojen tukemisessa.

Olemme kaikki opiskelujen aikana toteuttaneet jonkinlaista ohjaustoimintaa pienille lapsille opintojemme aikana, mutta vain yhdellä meistä oli työelämän kokemusta päiväkotitoiminnan toteutuksesta. Se aiheutti alkuun pientä epävarmuutta ja jännitystä toiminnan toteutuksen suhteen. Olimme kuitenkin tehneet selkeät suunnitelmat ja työnjaot jokaiselle toimintakerralle sekä sopineet, että tarpeen vaatiessa kaikki tukevat ja auttavat toisiaan. Yhteistyömme toimi loistavasti ja kommunikointi oli avointa välillämme, mikä helpotti sekä toiminnan suunnittelua, että itse toiminnan toteutusta. Teimme tiiminä työtä, toisiamme tukien ja tästä syystä suoriuduimme loistavasti alun jännityksestä huolimatta.

Tähän opinnäytetyöhön on sisältynyt myös haasteita. Kävimme kaikki samanaikaisesti töissä sekä työharjoittelussa ja samaan aikaan oli vielä muita opintoja käynnissä ja se aiheutti ajankäytöllisiä haasteita. Välillä oli hankalaa saada sovittua yhteisiä aikoja opinnäytetyön tekemiseen ja toteuttamiseen. Haasteita toi myös opinnäytetyön kokoonpanon muuttuminen kesken prosessin. Koimme toteuttamamme toiminnan kannalta eduksi sen, että meitä oli kolme henkilöä tekemässä opinnäytetyötä. Yksi pystyi vuorollaan täysin keskittymään toiminnan havainnoimiseen muiden ollessa enemmän vastuussa toiminnan toteutuksesta. Sen lisäksi meillä oli aina toistemme tuki läpi opinnäytetyöprosessin kiireen ja stressin aikana.

Opinnäytetyön julkaisun jälkeen tiedotimme yhteistyökumppani päiväkotiamme. Lähetimme sähköpostilla yhteistyö päiväkodillemme sekä linkin mistä opinnäytetyö on luettavissa sekä tekemämme koosteen toimintatuokioistamme. Toivomme, että päiväkodin varhaiskasvattajat inspiroituvat työstämme ja hyötyvät tekemästämme koosteesta sekä ottavat mediavälineet osaksi tunnetaitojen tukemista.

Koska tämän päivän Suomi on monikulttuurisempaa kuin koskaan aikaisemmin, ajattelimme, että jatkossa olisi hyvä tutkia kuinka vastaavaa toimintaa voisi toteuttaa niiden lasten kanssa, jotka eivät osaa puhua suomea tai joiden suomen kielen taito on vielä hyvin heikko. Maahanmuuttajalasten tunteiden tunnistamisen ja ilmaisun taidot saattavat olla heikot kielitaidon puutteen vuoksi ja siksi heidän tunteiden tukeminen olisi erityisen tärkeää.

Lähteet

Painetut

Airaksinen, T. & Vilkkä, H. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1-2 painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Pilot kustannus.

Jääskinen, A. 2017. Mitä sä rageet? Lapsen tunnetaitojen tukeminen. Riika: Livonia print.

Kanninen, K, Sigfrid A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: Bookwell.

Kokkonen, M. 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taidot. Juva: WS Bookwell.

Korhonen, P. 2010. Median asettamia haasteita pienten lasten hyvinvoinnille. Teoksessa Meriranta, M. (toim.) 2010. Mediakasvatuksen käsikirja. s. 9-36. UNipress.

Kylmänen, T. 2010. Mediamylly. Kasvattajan opas esi- ja alkuopetuksessa. Latvia: Livonia Print.

Lehtikangas, A. & Mulari, H. 2016. ”Mä en oo kattonut mut mä vaan tiiän ne”: Havainnointi, medialeikit ja eronteot päiväkodissa. Teoksessa Mulari, H. (toim.) 2016. Solmukohtia. Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen. s. 21-44. Helsinki: Unigrafia.

Lehtikangas, A. & Mulari, H. 2016. ”Tee ilmeitä ja poseerauksia!”: Kanssatutkijuus ja visuaaliset menetelmät. Teoksessa Mulari, H. (toim.) 2016. Solmukohtia. Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen. s. 79-102. Helsinki: Unigrafia.

Merilampi, R-S. 2014. Mediakasvatuksen perusteet. Vantaa: Hansaprint.

Mertala, P. Yksisarvinen sateenkaaripuistossa: huomioita digitaalisista peleistä varhaisvuosien mediakasvatuksessa. Teoksessa Mulari, H. (toim.) 2016. Solmukohtia. Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen. s. 103-110. Helsinki: Unigrafia.

Mulari, H. 2016. Johdanto. Teoksessa Mulari, H. (toim.) 2016. Solmukohtia. Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen. s. 9-20. Helsinki: Unigrafia.

Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Falun: Scandbook.

Ojanen, T, Ritmala, M, Sívén, T, Vihunen, R, Vilén, M. 2013. Lapsen aika. Helsinki: Sanoma Pro. 12-15 painos.

Puolimatka, T. 2010. Kasvatus, arvot ja tunteet. 2.painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

Salomaa, S. 2016. Tuomitsemisesta tukemiseen: mediakasvatus pedagogisen kehittämisen haasteena varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Mulari, H. (toim.) 2016. Solmukohtia. Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen. Helsinki: Unigrafia, 137-144.

Stakes & Opetusministeriön Mediamuffinssi-hanke. 2008. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. Iisalmi: Painotalo Seiska.

Sommers-Piironen, J. & Hemilä, H. 2016. Oivalluksia eskarista! Varhaispedagogiikan kehittämistä lasten mediasuhteiden näkökulmasta. Teoksessa Mulari, H. (toim.) 2016. Solmukohtia.

Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen. s. 45-54. Helsinki: Unigrafia.

Valkonen, S. 2016. Lapset oman mediakulttuurinsa kuvaajina haastattelututkimuksessa. Teoksessa Mulari, H. (toim.) 2016. Solmukohtia. Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen. s. 55-78. Helsinki: Unigrafia.

Sähköiset

Heinonen, K. 2015. Tunnetuokiot produktio. Tunnetaitojen tukeminen päiväkodissa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu [viitattu 19.3.2018]. AMK-opinnäytetyö. Saatavissa: [http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87692/Heinonen_Kati.pdf?s%20equence=+](http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87692/Heinonen_Kati.pdf?s%20equence=)

Kangas, N. 2016. Lasten tunnetaitojen tukeminen mediavälineiden avulla. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu [viitattu 19.3.2018]. AMK-opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/106189/Kangas_Nina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kinnunen, I. & Latva-Kyyny, M. 2009. Tarinasta tunteeseen. Tunnekasvatusprojekti päiväkodissa. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaaliala [viitattu 19.3.2018]. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2448/Kinnunen_Irene.pdf?sequen%2520ce=1

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017. Media varhaiskasvatuksessa. Tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen. Painotalo Plus Digital. Viitattu 29.11.2017] Saatavissa: https://dzmdrwrwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/06/28154551/media_varhaiskasvatuk sessa_nettiin.pdf

Mielenterveysseura. Mielenterveys. Itsetuntemus. tunnetaidot. Tunnetaitojen perusteet. Viitattu [29.12.2017] Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/tunnetaitojen-perusteet>

Opetushallitus. 2013. Tunteesta tunteeseen. Ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin. Tunteesta tunteeseen-3.2. Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla. [Viitattu 28.12.2017] Saatavissa: http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen/tunnetaitoja_oppii_harjoittelemalla

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17. [viitattu 12.12.2017] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

THL. 2016. Lapsen osallisuus. (Viitattu 20.5.2018) Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus#otsikko2>

Väestöliitto. Tunnetaidot. [Viitattu 28.12.2018] Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/tunnetaidot/

Liitteet

Liite 1: Kyselylomake vanhemmille/ huoltajille.....	49
Liite 2: Tunnetaitoja tukevia toimitoja 5-7-vuotiaille lapsille.....	50

Liite 1: Kyselylomake vanhemmille/ huoltajille

Hyvät X-ryhmän lasten vanhemmat/huoltajat

Opiskelemme sosionomeiksi Laurea ammattikorkeakoulussa ja tulemme suorittamaan opintoihimme kuuluvaa opinnäytetyötä lastenne/huolettavanne päiväkotiryhmään. Aiheemme on tunnekasvatus mediavälineitä hyödyntäen. Tulemme suorittamaan työmme toiminnallista osuutta ryhmään X huhtikuussa 2018. Toiminnallisessa osuudessa on tarkoituksena tutkia, millä tavoin eri mediavälineitä (sanomalehdet, kamera, video, tietokone jne.) voidaan hyödyntää lasten tunnekasvatuksessa eli tunteiden nimeämistä sekä niiden tunnistamista itsessä ja muissa.

Toiminnallinen osuus tulee sisältämään 6 pienryhmätuokiota, joiden aiheena ovat tunteet, ja edellä mainittuja mediavälineitä käytetään osana työskentelyä. Käytämme vain päiväkodin omia laitteita ja tuokion tuotokset ym. eivät tule sisältymään julkaistavaan opinnäytetyöhön. Päiväkodin, ryhmän tai lasten nimiä ei tule ilmi opinnäytetyössä.

Hyvät ~~X~~-ryhmän lasten vanhemmat/huoltajat

Pyydän teitä ilmoittamaan (palauttamalla alla olevan kyselyn) 29.3.2018 mennessä saako lapsenne/huolettavanne osallistua toimintaan. Vastaamme mielellämme kysymyksiinne aiheesta.

Yhteistyöterveisin: Kadar Omer|kadar.omer@student.laurea.fi,

Linda Alanen linda.alanen@student.laurea.fi ja Miia Peltonen miia.peltonen@student.laurea.fi

Lapseni/huolettavani

..... saa ---- --ei saa

-osallistua tunnetaitoja käsitteleviin tuokioihin.

Vanhemman/huoltajan allekirjoitus & päiväys

Liite 2: Tunnetaitoja tukevia toimintoja 5-7-vuotiaille lapsille

Tunnetaitoja tukevia toimintoja 5-7-vuotiaille lapsille

Nämä alla olevat toimintatuokiot ovat suunniteltu päiväkotikäisten lasten tunteiden tunnistamisen ja tunteiden nimeämisen tueksi. Tuokioita on kokeiltu 5-7-vuotiaiden lasten kanssa, mutta tuokioita pystyy soveltamaan toteutettavaksi myös muun ikäisten lasten kanssa.

"Iloiset uutiset"

Toimintakerran kesto: n. 60 min.

Toteutusmuoto: Parityöskentely.

Toimintakertaan käytettävät välineet:

- Videokamera, yms. videointiin soveltuva väline jokaiselle parille.

Ennen varsinaisen toiminnan aloitusta on hyvä pohtia lasten kanssa yhdessä mikä ylipääntänsä saa ihmisen iloiseksi. Lisäksi voi olla hyvä katsoa lasten kanssa jonkinlaiset uutiset, jotta lapset ymmärtävät uutisten rakenteen. Lapsille soveltuvia uutisia löytyy internetistä paljon. Lapset kuvaavat toisistaan uutisia, joissa kertovat mikä tekee heidät iloiseksi. Kuvaamisen jälkeen kaikkien uutiset käydään yhteisesti läpi.

"Pelko kasvoilla"

Toimintakerran kesto: n. 60 min.

Toteutusmuoto: Parityöskentely.

Toimintakerrassa käytettävät välineet:

- Kameran jokaiselle parille.

Ennen varsinaista aloitusta on hyvä pohtia lasten kanssa yhdessä mikä saa tuntemaan pelkoa. Tämän jälkeen luetaan lapsille satu, joka käsittelee pelkoa. Sadun jälkeen lapset kuvaavat toisiaan pareittain ja ilmentävät pelkoa kasvoillaan kameralle. Kuvien ottamisen jälkeen käydään kuvia yhdessä ryhmän kanssa läpi.

"Suru paperilla"

Toimintakerran kesto: n. 60 min.

Toteutusmuoto: Yksilötyö.

Toimintakerrassa käytettävät välineet:

- Maalausvälineet jokaiselle lapselle (vesivärit, pensselit).
- Jokaiselle lapselle oma A2 tai A3 kartonki/ paperi.
- Musiikintoisto laitteet musiikin kuuntelua varten (esim. tabletti, mankka, yms.)

Ennen varsinaista aloitusta on hyvä keskustella lasten kanssa mikä saa ihmisen tuntemaan surua. Tämän jälkeen lapset jaetaan omille maalauspaikoilleen. Toimintatuokion aikana soitetaan surullista musiikkia, jolloin lapset pääsevät ilmaisemaan surua paperille maalaten. Maalusten valmistuttua käydään yhteisesti kaikkien maalaukset läpi.

”Vihaiset kasvot”

Toimintakerran kesto: n. 60 min.

Toteutusmuoto: Yksilö- tai parityöskentely.

Toimintakerrassa käytettävät välineet:

- Jokaiselle lapselle tai parille oma tabletti.
- Jokaiselle osallistuvalla oma punainen paperi (tai vaihtoehtoisesti muun värinen paperi).
- Jokaiselle osallistuvalla sakset ja puuvärit/ tussit.

Ennen varsinaisen toiminnan aloitusta on hyvä keskustella lasten kanssa siitä mikä saa ihmisen tuntemaan vihaa. Keskustelun jälkeen jaetaan lapset omille askartelupaikoilleen. Ennen askartelua on hyvä katsoa etukäteen jokin esimerkkivideo vihaisista kasvoista. Näitä videoita löytyy paljon YouTubesta. Tämän jälkeen lapset askartelevat mallin mukaan vihaiset kasvot. Kun kasvot on saatu valmiiksi, käydään ne kaikkien kanssa yhteisesti läpi.

”Tunteiden skaala”

Toimintakerran kesto: n. 60 min.

Toteutusmuoto: Yksilö- ja ryhmätyö.

Toimintakerrassa käytettävät välineet:

- 1 iso paperi, joka jaetaan 4 osaan piirtäen.
- Saksia ja liimaa.
- Aikakausilehtiä yms.

Tällä toimintakerralla on tarkoitus kasata yhteen kaikki toimintatuokioilla käydyt tunteet ja pohtia yhdessä niiden merkitystä. Ennen toiminnan aloitusta on hyvä pohtia lasten kanssa yhteisesti mitä kaikkia tunteita eri toimintakerroilla on käyty läpi. Tämän jälkeen lapset saavat leikata aikakausilehdistä tunteita kuvastavia kasvoja ja liimata ne isoon kartonkiin, joka on jaettu osiin niin, että jokaisella tunteella on oma lokeronsa. Kun lokerot on täytetty, keskustellaan lasten kanssa yhteisesti siitä, missä lokerossa on eniten kasvoja ja mikä tuo kyseinen tunne on.